

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak” Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

Leyla Aksu Kılıç*

Osmanlı’da Kadın, Saraylı ve Harem Konusuna Kısa Bir Bakış

Aile, kadın ve evlilikler, tarihin her döneminde merak edilmiş ve çalışmalara konu olmuştur.¹ Çünkü aile kurumu, insanlığın ilk dönemlerinden günümüze toplumlarına kadar geçen süreçte çeşitli değişimlere uğrayarak varlığını sürdürme gelmiştir. Aile oluşumunun vazgeçilmez şartı olan evlilik de tarihin her döneminde insanların paylaşımını ön planda tutan, toplumların devamını sağlayan sosyal bir olgu olarak karşımıza çıkmakla beraber kadın, hükümdarın eşi, kızı ya da kardeşi olarak tarih çalışmalarında incelenmiştir.² Osmanlı’da da kadın ve aile üzerine sistematik bir çalışma çok az olmakla birlikte son dönemlerde bu konulara ilginin de olduğu muhakkaktır. Bu dönemde kadın üzerine yapılacak bir inceleme, haklarında daha geniş bir kaynak yelpazesi bulunan seçkinler zümresi kadınlarının dışında hemen hemen sadece kadı sicillerindeki ve yer yer tereke defterlerindeki kayıtlara dayanmak zorunda kalmaktadır.³ Bugüne kadar muhallefât defterleri esas alınarak yapılan çalışmaların büyük bir çoğunluğu bir paşa, vali ya da devlet mertebesinde önemli bir kademedeki erkekler⁴ ve sicillerde terekesi olan kadınlar

* Dr. Öğr. Üyesi, Uşak Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Uşak/Türkiye, leyla.aksu@usak.edu.tr ORCID: 0000-0003-0653-2027

1 Tarihin farklı zamanlarında ve mekanlarında yaşamış kadınlardan günümüze kadın üzerine yapılmış çalışmalardan örnek olarak bkz. Carolyn L. Connor, *Bizans’ın Kadınları*, Çeviren: Barış Cezar, İstanbul, 2011.; Altan Çetin (Editör), *Ortaçağda Kadın*, Ankara, 2011.; Cemal Kafadar, “Mütereddit bir Mutasavvıf Üsküplü Asiye Hatunun Rüya Defteri 1641-43”, *Topkapı Sarayı Yıllığı*, V; Jodi Wetzel, Margo Linn Espenlaub, Monys A. Hagen, Annette Bennington McElhiney, Carmen Braun Williams, *Women’s Studies Thinking Women*, America, 1993.

2 Mesela Büyük Selçuklu hatunlarının evlilikleri, hanedan içi, dul hatunlarla yapılan, cariyeleriyle yapılan, Abbasi, Karahanlı, Gazneli, Harizmşah ya da diğer hanedanlarla yapılan evlilikler olmak üzere en ince detayına kadar incelenmiştir. Bülent Kaçın, *Selçuklu Hatunları Büyük Selçuklu Devleti Hanedan Üyelerinin Siyasî Evlilikleri*, İstanbul, 2017, s. 15.

3 Suraiya Faroqhi, “Krizler ve Değişim 1590-1699”, *Ekonomik ve Sosyal Tarih*, C 2, Ed. Halil İnalçık, Donald Quataert, İstanbul 2004, s. 721.

4 Muhalleflara dayalı yapılmış çalışmalara örnek olarak bkz., Ömer Lütfi Barkan, “Edirne Askeri Kassâmına Ait Tereke Defterleri (1545-1659)”, *Belgeler*, C II (5-6), 1966; Musa Çadircı, “Hüseyin

üzerine olmuştur.⁵ Ya da Kafadar'ın "Mütereddit bir Mutasavvıf Üsküplü Asiye Hatunun Rüya Defteri 1641-43" adlı çalışmasında⁶ olduğu gibi seçkinler sınıfını ortaya koyan farklı kayıtlar ve terekeler kullanılmıştır.⁷

Bu çalışmada ise Osmanlı'daki en üst sınıftaki bir hükümdar eşi, kızı ya da kız kardeşi olmayan ya da bu seçkin zümrenin dışındaki sıradan bir Osmanlı kadını da olmayan bir grup kadına dair örneklem oluşturabilecek dört kadından bahsedilecektir. Saraylı unvanı ile anılan bu kadınlar hakkında "*saray mensubiyeti neticesinde oluşan patronaj ilişkilerinin uzun vadede hem hami hem de himaye edilen taraf olan, saray ve saraylı cariyeler için neye tekabül ettiğini inceleyen ve bu kadınların saray kurumu ve saltanat siyaseti içindeki yerlerinin anlaşılmasını hedefleyen*" *Harem-i Hümayun Cariyeleri* isimli eser ve bazı çalışmaları görmek mümkündür.⁸ Çalışmamızda Osmanlı Arşivi Bâb-ı Defteri, Başmuhasebe Muhalefat Halifelîği Kalemî Defterleri (D. BŞM. MHF.d.) fonunda bulunan H.1192/M.1778 tarihine ait dört kadının muhallefât kaydından hareketle bazı tespitler yapılmaya çalışılmıştır. Bu kadınlardan ilki, Bedestanî Hacı Bayraktar'ın oğlu Mehmet Ağa'nın zevcesi *Saraylı Hafize Kadın*; diğeri Musahibzade İbrahim Bey'in zevcesi *Saraylı Hürrem Kadın*; bir diğeri Ruus Kalemî kâtiplerinden Ömer Efendi'nin zevcesi *Saraylı Emine Hanım*; sonuncusu

Avni Paşa'nın Terekesi", Belgeler, C XI, S. 15, 1986, s. 145-164; Feridun Emecen, "Ayan ve Muhallefatı: Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa", CİEPO, (XIV. Sempozyum Bildirileri Eylül-Çeşme), Ankara, 2004, s. 141-148; Yavuz Cezar, "Bir Ayan'ın Muhallefatı", Belleten, C XLI, S. 161, Ankara, 1977, s. 41-78; Cahit Telci, Canik Muhassılı Vezir Elhac Ali Paşa'nın 1779 Tarihli Muhallefat Defterleri", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, IV, 2000, s. 159-182; Cahit Telci, "Muhassılın Serveti: Aydın Muhassılı Abdülbaki Paşa'nın 25 Temmuz 1697 (6 Muharrem 1109) Tarihli Muhallefatı", Tarih İncelemeleri Dergisi, C XXVI, 2011, s. 551-576; Saim Savaş, "Sivas Valisi Dağstânî Ali Paşa'nın Muhallefatı XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Sosyal Hayatına Dâir Önemli Bir Belge", Belgeler, C XV, S. 19, Ankara 1993, s. 249-390; Fekete Lajos, "XVI. Yüzyılda Taşrah Bir Türk Efendi Evi", Belleten, C XLIII, S. 170, Ankara 1979, s. 459-460.

5 Bu husustaki çalışmalar çok olmakla birlikte örnek olması için bkz., Suraiya Faroqhi, Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlama, Yaşamak, çev. Gül Çağal Güven-Özgür TÜresay, İstanbul 2003 adlı eserde siciller esas alınarak birçok Bursalı kadın ve azatlı köle kadınlar üzerinde durulmuştur.

6 Kafadar, agm., s. 168-222.

7 Bkz. Özer Küpeli, "IV. Murad'ın Torunu Fatma Hanım Sultan'ın Muhallefatı", Cihannüma Tarih ve Coğrafya Dergisi, S. II/2, Aralık, 2016, s. 163-175. Aynı yazar, "Kösem Sultan'a Ait Bir Muhallefat Kaydı", Cihannüma Tarih ve Coğrafya Dergisi, S. I/2, Aralık, 2015, s. 131-143.

8 Betül İpşirli Arğıt, Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümayun Cariyeleri 18. Yüzyıl, İstanbul 2017, s. 9. Ayrıca aynı yazarın, Rabia Gülnuş Emetullah Sultan 1640-1715, İstanbul, 2014. Osmanlı dünyasında kadını ele alan bir başka çalışma için bkz. Madeline C Zilfi, "Muslim Women in the Early Modern Era", The Cambridge History of Turkey: The Later Ottoman Empire, haz. Suraiya N. Faroqhi, Volume III, 226-255.

müteveffa Sadrazam İbrahim Paşa'nın zevcesi Fatma Sultan'ın çerağlarından saraylı *Emetullah Hatun*'dur. Adı geçen bu kadınların ortak özellikleri, isimlerinin önüne aldıkları *saraylı* lakabı ile anılmalarıdır. Saraylı, saraya mensup kadınlar hakkında kullanılan bir tabirdir.⁹ Cariye adıyla saraylara giren genç kızlar, sarayın usulüyle terbiye görürler ve içlerinden bazıları gözdelik, ikballik yollarından geçerek kadınlığa kadar yükseldikleri gibi bir kısmı da sarayların muhtelif hizmetlerinde bulunurlar ve saray dışında münasipleriyle evlendirilirlerdi. Bu kızların saraylardaki vaziyetlerine ve talihlerine göre yüksek tabakadaki halk ve memurlar ile evlendikleri gibi orta sınıfta ve küçük memurlarla izdivaç eyleyenler de vardı. Saraylılarla evlenenler çoğunlukla memurlardı ve bu kadınlar evlendiklerinde de saraylı unvanını muhafaza ederlerdi.¹⁰

Bu dört saraylı kadının, Osmanlı sarayındaki yerini, konumunu ve saraydan çıkışlarını anlamak için harem kurumuna kısa bir göz atmak yerinde olacaktır. Osmanlı'da harem kurumu üzerine yazılmış çok sayıda eser vardır. 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu üzerine Avrupa'da yazılmış çok sayıda eser arasından bazıları harem kurumu ve en üst mevkideki üyeleri hakkında daha güvenilir bilgi sağladıkları için öne çıktıkları yönünde yapılan bir değerlendirmede, bu husustaki eserler iki türe ayrılır. Birincisi saray-ı hümayunda içoğlanı olarak hizmet eden esirlerin anlattıkları, ikincisi İstanbul'da yerleşik elçilerin,

- 9 Saraylı: Sarayda hizmet ettikten sonra çırak çıkartılıp evlendirilmiş olan cariyelere verilen isim (Kamil Kepeci, Tarih Lûgati, Tan Matbaası, 1952, s. 332; 222-223). Saraylıya dair benzer bir tanım, Sarayda hizmet ettikten sonra çırak çıkartılıp hariçte evlendirilmiş olan cariyelere verilen isim (Midhat Sertoğlu, Osmanlı Tarih Lûgati, İstanbul 1986, s. 303). Ek olarak, saraydan çıkışlarını takiben “saraylı”, “saraylı” unvanı ile anılan bu kadınlarda, 18. Yüzyılın sonlarına doğru “saraylı” ifadesinin daha sık kullanıldığı tespit edilmiştir. Bkz. Betül İpşirli Argıt, “18. Yüzyılda Harem-i Hümayun'dan Çırağ Edilen Cariyeler”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi/The Journal of Turkish Cultural Studies, 25, Ayrıbasım, İstanbul, 2011, s. 14.
- 10 Osmanlıların istilâ ve fütihat devirlerinde zapt olunan Hıristiyan memleketlerinin genç ve güzel kadınlarından tereküp eden saraylılar inhitat zamanlarında Kafkasya'daki Çerkes ve Gürcülerle yine oradan İzmit taraflarına muhaceretle yerleşmiş olan Çerkeslere inhisar etmiş idi. Saraylılar yaşmak, ferace giyerler ve hassaten sultanlarla kadınlar kolalı yaşmaklarıyla nazar-ı dikkati celb eyerlerdi. Saraylı ferace, feracenin yarım kollu, ayaklara kadar uzun olanına verilen addır. Daha ziyade koyu renk çuhadan yapılan bu feraceyi saraylılar giydikleri için bu ad verilmişti. Saraylı Hotozu, eskiden kadınların başlarına taktıkları hotoz nevirlerinden birinin adıdır. Bu türlü hotoz saraylılar tarafından kullanıldığı için bu adı almıştı. Hotozların diğer nevirleri şunlardı: gelin sorguçlu hotoz, felek tabancası hotoz, kürdi hotoz, zeyrek yokuşu hotoz, çimdik hotoz, dudu burnu hotoz Mehmet Zeki Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, İstanbul 2004, s. 127. Ayrıca saraylı kadınların, saraya girişi, harem içindeki statüleri, saraydan çıkmaları ve evlilikleri üzerine detaylı bilgi için bkz. Argıt, *age.*, s. 54-242.

sekreterlerinin ve maiyetlerindeki raporları, mesajları ve mektuplarıdır.¹¹ Bu kaynaklıkları teşkil eden, eğitim/hizmet bölümlerinde ya da yüksek mevkilerdeki aile üyeleri ya da görevli kadrosunun maiyetlerine tayin edilerek harem hiyerarşisi içinde yükselebilen kadınlar, zamanlarını muhtemelen yeni mevkilerine uygun beceri ve görgüyü edinmek ve mükemmelleştirmekle geçiriyorlardı. Bir musiki aleti çalmaya, şarkı ya da raksa yatkınlık gösterenler bu sanatlarda eğitilirdi. Valide sultan bu daha iyi eğitilmiş kadınların en yetenekli ve güzellerini kendi maiyetine seçerdi.¹² Özetle cariyelerin kariyerlerinin şu üç şekilden biriyle sonuçlanacağı görülmektedir; bir Osmanlı şehzadesinin annesi olarak hanedan ailesine girmek, harem kurumunun idari görevlerinden birine yükseltmek ya da azat edilip hanedanın bir erkek kulunun eşi olarak Osmanlı yönetici elitine girmek. Harem kariyerinin hangi noktada bu yol ayrımına geldiği açık değildir. Padişah cariyeliğine sadece eğitim sürecinin zirvesindeki kadınların erişebildiği anlaşılmaktadır. Cariye olarak başarılı bir kariyeri olabilmek, iç oğlanlarda olduğu gibi haremde de fiziksel çekicilik kadar karakter, akıllılık ve başarıya bağlıydı. Bu eğitim seviyesine gelip de padişah cariyesi olmayan kadınlar büyük ihtimalle yükselerek harem idari/denetleyici kadrosunun en üst mevkilerinde yer almış ya da sultanın hizmetindeki yüksek mevki sahibi erkeklerle evlenmişlerdi¹³ Saraydan çıkıp, genellikle eyaletlerde görev almış sancakbeyi, beylerbeyi ve vezir rütbesindeki kişilerle evlendirildikleri; böylece padişahın, kullarının eyaletlerde yerli büyük ailelerin veya uygunsuz ailelerin kızlarıyla evlenmelerini ve münasebet kurmalarını önlemiş olduğu değerlendirilmektedir. Ayrıca saraydan bir kızla evlenmek imtiyaz işidir. Çünkü sarayda yetişen kızlar, hem güzel, hem de son derece terbiyelidirler. Bunun için saraydan her isteyene kız verilmediği gibi tanınmış ve itibarlı kişiler tercih edilirdi.¹⁴ Osmanlı'nın son döneminde saraylılarla yapılmış evliliklerle ilgili birincil ağzdan

11 Bu eserlerin en iyilerinin daha az bilgili gezginlerin yazdıklarına avantajı, yazarlarının Osmanlı kurumlarına ilişkin doğrudan deneyim sahibi olması, ileri gelen kişileri tanınması ve bu kaynaklardan yararlanmak için gerekli dil ustalığına sahip olmasıdır. Özellikle elçilik yazıları -kendi ülke hükümetinin kullanması için hazırlanmış resmi yazışmalar, mesajlar, resmi ve gayr-i resmi mektuplar ve anılar- harem kadınlarının politik faaliyetleri konusunda Osmanlı yazılı kaynaklarını mükemmel şekilde tamamlarlar. Leslie P. Pierce, *Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu'nda Hükümranlık ve Kadınlar*, İstanbul 1998, s. 157.

12 Pierce, *age.*, s. 189.

13 Pierce, *age.*, s. 190. Saraydan çıkma ve evlilikleri ile alakalı bkz. Argıt, *Harem-i Hümayun Cariyeleri...*, s. 136-154.

14 Harem'de kadınlar arasında Enderun'daki içoğlanlarınkine benzer bir teşkilat vardı. Burada cariyeler (kadın esirler) sıkı bir eğitimden geçirilir, edebiyat, güzel sanatlar, musiki ve el işleri öğretilirdi. Ayrıca güzel konuşmak ile nezaket ve zarafet sahibi olmanın incelikleri verilirdi. Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Isparta 1998, s. 22.

anlatılara dayandırılarak yapılmış bir çalışmada, saraylıların evlilikleri ve hane halkına kattıkları üzerine şu değerlendirme yapılmıştır; “*Hüseyin Galip Paşa'nın çocuk istediği için evlendiği ilkinden 15 yaş küçük bir Çerkez saraylıydı. Saraylının bir kızı olmuştur; ilk karısının iyice yaşlanması üzerine ikinci eş olarak bir saraylı olan bir diğer kişi de Kamil Paşa'nın kardeşiymiş. Bu kız yetenekli bir müzisyendi ve ailenin Beylerbeyi'ndeki yalı hayatına neşe katmıştı.*”¹⁵

18. Yüzyılın İstanbul’undan Dört Saraylı Kadın: Emetullah, Hafize, Hürrem ve Emine

Bu çalışmada Saraylı Emetullah Hatun, Hürrem Hanım, Hafize ve Emine kadınlar üzerinden dönemin kadın dünyasına bir pencere açmak amaçlanmıştır. Bu sebeple aynı dönemde yaşamış ve aynı yerden çıkmış bu dört kadının geride bıraktıkları/metrukâtları üzerine düşünülmektedir. Bunu Fekete'nin deyiimiyle “*bunu bir müzedeki sergide teşhir edilen bir şeye, resimler ve kitaplar, kılıçlar ve kaftanları tanıtmaksızın basılmış bir rehberle benzetebilirsiniz*”.¹⁶ Fekete'nin tanımındaki rehberi, kadınların muhallefat kayıtları olarak düşünebiliriz. Böylece bu saraylı kadınlarının dünyasına girebilmek ve onları tanıtabilmek için muhallefâtlardan yararlanılmıştır. Bu sebeple dört saraylı kadının gündelik hayatlarını görebilmek için öncelikle onlara dair kaynaklıkları tanıtmak yerinde olacaktır.

Saraylı Emetullah Hatun, Hürrem Kadın, Hafize Kadın ve Emine Hanım'ın muhallefâtlarına göre, mallarının bir kısmına devlet tarafından el konulmaktadır. Bu, azat edilen saraylılarda görülebilen bir durum idi. Bu durumu, *şeriat hükümlerine göre cariyeler, ister azatlı iken ister haremde iken olsunlar, padişahın idiler. Onun için muhallefâtlarının yarısı padişah tarafından zabtettirilirdi ve hazineye irat kaydolunurdu*¹⁷ şeklindeki değerlendirmeye izah etmek mümkündür. Benzer bir açıklama da “*mevlâ, azat edilen saraylılar, onların çocukları ve saraylıların azat ettikleri üzerinde hisse sahibidir. Bu durumun belgelerde “sarayî ve sarayî mu'takalarından fevt olanların terekelerinden Hisse-i Hümayun'a ahz edilen”* ifadelerinde ortaya çıkmaktadır.¹⁸ Aynı zamanda dışarıya çıkan bu cariyeler haremde kullandıkları Farsça adları bırakarak ilk isimleri veya sonradan aldıkları Arapça isimleri kullanmaktadırlar ki çalışmamızın

15 Fanny Davis, Osmanlı Hanımı, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 2009, s. 105.

16 Fekete Lajos, “XVI. Yüzyılda Taşraı Bir Türk Efendi Evi”, Belleten, C XLIII, S. 170, Ankara 1979, s. 480.

17 Saraydan dışarı çıkıp evli iken ölen cariyelerden muhallefâtları zapt edilmiş bir kısım kadının listesi de verilmiştir. M. Çağatay Ulusoy, Harem II, İstanbul 2013, s. 85.

18 Argıt, “18. Yüzyılda Harem-i Hümayun”, s. 16.

konusu olan (Hürrem Kadın dışında-Farsça) Emetullah Hatun, Hafize Kadın ve Emine Hanım'ın isimlerinin Arap kökenli olduğu görülüyor. Saraya girişlerinde fiziksel özellikleri ve kişiliklerine göre Farsça isimler verilen cariyelerin, saraydan çırağ edilirken İslâmi geleneklere göre isimler aldıklarına örnek olarak dair “*Eğlence, Gonca, Gülgün, Simten, Şivekâr gibi isimler verilen cariyeler arasında sıkça rastlanan isimlerden birkaçı iken, saraydan çıktıktan sonra Ayşe, Hatice, Rukiye ve Fatma en fazla sahip olunan isimlerdir*” tespitleri yapılmıştır.¹⁹

Konumuzu teşkil eden muhallefâtlardan 12840 nolu kayıt, Saraylı Hafize Kadın'a aittir ve eşyalarının listesi bir sayfadır. Ancak muhallefâtın Bedestanî Hacı Bayrakdar'ın oğlu Mehmet Ağa'nın zevcesi Saraylı Hafize Kadın'a ait olduğu bilgisinin verildiği ve küçük bir hesaplamanın yapıldığı diğer sayfalarla birlikte üç sayfalık bir arşiv kaydı vardır. Yazı karakteri ve hesaplamalarının düzensizliği ile dikkati çekmektedir. 12844 nolu kayıt, yedi sayfadan oluşmakta ve Saraylı Hürrem Kadın ile Emine Hanım'a aittir. Saraylı Hürrem Kadın ve Emine Hanım'a ait bu muhallefâtta da Saraylı Hafize Kadın'ın muhallefâtındaki aynı özensiz yazı karakteri ve hesaplardaki düzensizlik devam etmiştir. Yazının aynılığı ve tutulma şekli her üç kaydın aynı kâtibin elinden çıktığı izlenimini uyandırmaktadır. 12844 numaralı kayıttaki bir sayfalık muhallefât Saraylı Hürrem Kadın'a, diğer altı sayfalık kayıt, Emine Hanım'a aittir. Emine Hanım'a ait altı sayfalık muhallefâtın sadece bir sayfasında ona ait eşyaların listesi, diğer sayfalarda ise terekesinin ailesi ile devlet tarafından taksimi ve zimmelerine ait bilgiler mevcuttur. Çalışmanın son saraylısı Emetullah Hatun'un terekesi diğer üç saraylı kadımlarından farklıdır. 12853 numaralı Emetullah Hatun'un muhallefâtı bir sayfadan oluşmaktadır. Yazı karakteri ve muhallefâtın tutulma şekli diğer kadınlarınkine göre daha özenlidir. Aynı zamanda Emetullah Hatun'un terekesinde baba ismi olarak *Abdullah* geçmektedir. *Abdullah* ismini taşıyan bir kadınla karşılaşılması, çok büyük ihtimalle bir azatlı kadın köleyle karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir.²⁰ Bu dört saraylı kadın isimlerinin arkasına aldıkları hatun, hanım ve kadın tabiriyle birbirlerinden farklılaşmaktadır. Emine Hanım, kadınlardan içtümâi mevkileri nispeten yüksek olanlar hakkında kullanılan hanım tabiri ile anılmıştır.²¹ Hürrem ve Hafize kadınlar, “*odalıklar için kullanılan ve İstanbul rical ve kibarından, ağınyasından yüzde doksanı*

19 Bkz. Argıt, “18. Yüzyılda Harem-i Hümâyün”, s. 14.

20 Suraiya Faroqi, “Köle Pazarından Arafat'a 15. Yüzyıl Sonunda Bursalı Kadınların Yaşamöyküleri”, Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlama, Yaşamak, çev. Gül Çağalı Güven - Özgür Türesay, İstanbul 2003. s. 227.

21 Pakalın, *age.*, C I, s. 730.

müteahhil oldukları halde bazıları haremdeki kalfalardan (gizli odalık) da intihap ederler ve bu odalıkların çocuğu olur veya zaman mürrer ederse ikinci haremi makamında resmen tanılp fakat (kul cinsi) tâbir ettikleri veçhile cariyelekten alınmış olduklarından hanım unvanı verilmeyen” kadın tabiri ile kayıtlarda geçmektedir.²²

Saraylı kadınların muhallefâtındaki eşyalar, türleri ve yazılma sıraları birbirleriyle benzerdir. Dört saraylı kadının muhallefâtı da Mushaf-ı Şerif ile başlamakta, ancak karışık biçimde giyim-kuşam malzemeleri, ev eşyaları, yatak takımları, muhtelif eşyalar ile devam etmekte ve takı-mücevheratlarının dökümü yapılarak bitirilmektedir. Eşyaların birçoğunun nitelikleri belirtilmektedir. Mesela köhne sincap kürk, tilkiye benzer karnı beyaz postundan kürk yapılan bir cins hayvandan yapılan Sakız atlası kaplı karsak kürk²³ ya da parça kakum kürk gibi. Saraylıların eşyalarının yapıldığı malzemeden, rengine ya da kumaşlarının cinsine kadar birçok ayrıntıyı görmek mümkündür. Buna karşın elimizdeki muhallefât defterlerinin saraylıların evindeki bütün eşyaları tamamıyla gösterip göstermediği en büyük sorundur. Bu hususta Fekete “*Bu tereke defteri kuru, ruhsuz eşya sıralaması, fakat o devir Türk maddi kültürünün tanınmasının değerli bir kaynağı ve Türk idare hayatında sık sık rastlanan yazılı bir üründür*”²⁴ şeklinde bir değerlendirme yapmakta ve o da bu sorunun cevabını aramaktadır.

Emetullah Hatun’un Kürkleri ²⁵

“Bir küçük kafes arkasından sokağı seyrederken yalın ayaklı yarım papuclu pırpırı güzel bir oğlanın geçtiğini görür, dayanamaz seslenir ve şöyle konuşurlar:

- Kürkünü giy, kürkünü giy..a benim canım kürkünü giy!...
- Kürküm yok, kürküm yok.. a benim canım, kürküm yok!...
- Alsana!

Param yok!..”²⁶

Bu alıntı kürkün Osmanlı şehirli kadının gözündeki kıymetini gösteren bir harem oyunudur. Saraylı Emetullah Hatun’u bugüne taşıyan muhallefâtındaki kürklerinin çokluğu ve pahası, Emetullah Hatun’u anlatmak için kürkü önemli bir unsur haline

22 Pakalın, *age.*, C II, s. 126.

23 Parlatur, *age.*, s. 851.

24 Lajos, *agm.*, s. 459-460.

25 Emetullah Hatun’a ait muhallefât kaydı ve çeviri metni için bkz. Ek 1.

26 Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim Kuşam ve Süsleme*, Ankara 1967, s. 167.

getirmiştir.²⁷ Kürk bu dönem kadınları arasında ister şehirli/zengin ister köylü/fakir olsun bulunan bir kıyafettir.²⁸ Aynı zamanda kürk, Osmanlı toplumunda kadın için muhteşem bir harem üstlüğü olarak tanımlanmaktadır. Çünkü, kadının örtü altında bulunduğu bu devirde, kürk sokağa yalnız erkek sırtında çıkmıştır. Kibar hanımlar sokakta yaya dolaşmamışlar, arabalara da ağır tuvaletlerinin üstünde ferâcelerle binmişlerdir. Osmanlı toplumunda kadınların ev içi ve sokak kıyafetleri yaş ve mevkilerine göre farklılık arz etmekle birlikte genellikle kadınlar iç giyimi olarak şalvar, hırka, gömlek, kaftan, entâri türü giysiler giyerken sokak kıyafeti olarak ferace, yaşmak ve peçeyi kullanmışlardır.²⁹ Kıyafetlerin niteliği ve çeşidi değişmekle beraber Osmanlı sarayı haremindeki kadınlar da aynı tarzda giyinmişlerdir. Evlenmek suretiyle dışarı gönderilen saraylı unvanlı kadınlar da haremdeki kadın kıyafetlerinin tarzını yansıtmıştır.³⁰

Saraylı Emetullah Hatun, Müteveffâ Sadrazam İbrahim Paşa'nın zevcesi Fatma Sultan'ın çerağlarından olup İstanbul'da Kâtip Sinan Mahallesi'nde H.1192 Ramazan ayı ortalarında/M.1778 Ekim ayı başlarında vefat etmiştir. Mezkûr muhalefât defterindeki bilgilere göre Emetullah Hatun'un terekesinin toplam yekûnu 316.380 akçe, bi-hesab-ı kuruş, yani kuruş hesabı ile 2636,5'dir. Muhalefâtındaki görece sınırlı bilgileri detaylandırmaya çalışmak Saraylı Emetullah Hatun'u tanımamızı ve hayatına nüfuz etmemizi sağlayabilir. Mesela Emetullah Hatun nerede oturuyordu ve geçmişte kimlerle çalıştı? Ömrünün son döneminde bir hastalıktan mı muzdarip oldu? Hastalandığında ona kim baktı? gibi. Muhalefâtındaki bazı bilgilerden bu sorulara cevap bulmak mümkün gözükmemektedir.

O'nun hakkındaki bu muhalefat kaydına göre müteveffiyenin vefatı öncesi hastalandığını düşünmekteyiz. Çünkü muhalefâtından 35 kuruş, müteveffiyenin

27 Kürkün, toplum hayatında ve Türk giyim-kuşamında yüz yıllar boyunca önemli bir yeri olmuştur. Osmanlı döneminde de hem toplum hayatı ve hem de devlet geleneğinde önemini devam ettirmiş; azamet, şevket ve serveti temsil eden bir üstlük olarak kabul edilmiştir. Kürkün Osmanlı Devleti'ndeki bu itibarı, II. Mahmut'un yaptığı 1828 kıyafet inkılabına kadar sürmüştür. Bu zamana kadar devlet tarafından talif edilecek kimseye hizmetine ve mevkiine göre uygun bir kürk giydirilmiştir. Padişahın sonsuz yetkili vekili sadrazamlar da devlet adına kürk giydirmeye hakkına sahiptir. Babiâli'de layık olanlara giydirilecek türlü kıymette kürlerin muhafaza edildiği bir Kürk Odası vardır. Pâdişah huzuruna kabul edilen yabancı devlet elçileri ile mâiyetlerinde bulunanlara mevkilerine göre çeşitli kürkler giydirilirdi. Koçu, *age.*, s. 165.

28 Yasemin Keskin, Lâle Devri'nde Kadınlar: Eyüp Örneği, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir, 2015.s. 129.

29 Koçu, *age.*, s. 108.

30 Kenan Ziya Taş, Osmanlı Devleti'nde Harem Hayatı, Ankara 2013, s. 138.

hastalığında hizmet eden hatunlara ayrılmıştır. Kayıttaki bazı hesaplara göre Emetullah Hatun’un çeşitli borçları tahsil edilmiş ve farklı kalemlere de ödemeler yapılmıştır. Keteli Kadın’dan 10 kuruş, Ayşe’den 60 kuruş ve özgürlüğü verilmiş bir köle olan Meryem’den 82 kuruş ve müteferrikadan 80 kuruş olmak üzere alacakları tahsil edilmiştir. Buna mukabil, harc-ı defter beray-ı müfettiş efendiye 44 kuruş; kalemiye ve kaydiye 22 kuruş; dellaliye-i eşya ve menzil 54 kuruş; hammaliye ve müjdegane 47 kuruş ödenmiştir. Çıkarılanların 434 kuruş ettiği ve cânib-i hümayuna ait olan 2202,5 kuruşun teslim edildiği görülmektedir.

Muhallefâtında pek de detaylı olmayan bilgiye göre Emetullah Hatun’un bekâr olduğu anlaşılmaktadır. Kayıta geçen *ibnetü* ifadesinin evlenmemiş kızlar için kullanılması ve diğer saraylıların zevcelerinin isimlerinin yazılmasına rağmen Emetullah Hatun’a dair bu bilginin verilmemiş olması, onun bekâr olduğunu düşündürmüştür. Yukarıda da söylenildiği üzere esbak merhûm İbrahim Paşa’nın zevcesi Fatma Sultan’ın çerağlarındandır. İstanbul’da Kâtip Sinan mahallesinde³¹ oturmakta iken vefat etmiştir. Emetullah Hatun’un bu mahallede ikamet ettiği evi, vefatı sonrasında el-Hac Hasan’a 1 bab mülk menzil kıymeti 115.200 akçe -960 kuruş- olarak satılmıştır. Emetullah Hatun, hayatının tamamını burada mı geçirdi bilmek mümkün değil, ancak vefat ettiğinde bu mahallede ikamet etmektedir. Buna karşın Kâtip Sinan Mahallesi dikkat çekicidir. Çünkü Kâtip Sinan ile ilgili bugün anlatılan efsaneler doğru ise Emetullah Hatun’un oturduğu mahallede vaktiyle garip hadiseler yaşanmıştır. Bahsedilen anlatıya göre; II. Bayezid’in emrindeki Kâtip Sinan, yaptırdığı camiye ölümünden sonra gömülmeyi vasiyet etmiştir. Vefatı üzerine camii haziresine gömülmüştür. Kâtip gömüldükten sonra sabah namazı için bir sonraki gün camiye gelen imam, kubbenin yanında bir sanduka görmüştür. Daha sonra bunun Kâtip Sinan’a ait sanduka olduğu anlaşılmıştır. Tekrar yerine gömülen sanduka bir sonraki sabah yine kubbenin yanında bulunmuştur. Bu olay tekrar edince sanduka yerine gömülmemiş, bulunduğu yerde bırakılmıştır. Sandukanın zaman zaman havalandığı söylense de hâlâ kubbenin yanında durduğu görülmektedir.³² Kâtip Sinan Camii ile ilgili efsanelerin bugün dahî canlı oluşu bu hadisenin zamanından bugüne kadar sürekli konuşularak nesilden nesile aktarıldığını göstermektedir ki 18. yüzyılda Kâtip

31 Günümüzde İstanbul Fatih semtinde Katip Sinan Sokağı ve Katip Sinan Camii olarak varlığını sürdürmektedir (https://moovitapp.com/index/tr/toplu_ta%C5%9F%C4%B1ma_Katip_Sinan_Camii_Soka%C4%9F%C4%B1_ve_Katip_Sinan_Soka%C4%9F%C4%B1_kesi%C5%9Fimi-Istanbul-intersection_1523281-1563 (Erişim Tarihi: 15.05.2018)

32 http://www.haberkultur.net/HD3755_-katip-sinan-camii-garip-cami.html (Erişim Tarihi: 15.05.2018)

Sinan mahallesinde oturan Emetullah Hatun'un da bu hadiseye kulak kabartmış olması muhtemeldir.

Emetullah Hatun hakkındaki sınırlı bilgilerden bir diğeri ise müteveffa Sadrazam İbrahim Paşa'nın zevcesi Fatma Sultan'un çerağı olduğudur. Emetullah Hatun'un muhaleffâtında adı geçen müteveffa Sadrazam İbrahim Paşa ve zevcesi Fatma Sultan kimdi? 18. yüzyıldaki Osmanlı sadrazamlarından İbrahim adını taşıyan birçok paşa vardır. Bunlardan ilki sadarete iken H. 1125 Rebûülevvel (M. 1713 Mart-Nisan) tarihinde katl olunmuş İbrahim Hoca Paşa'dır.³³ Mezkûr asırdaki aynı adı taşıyan diğer sadrazamlar Nevşehirli Damat İbrahim Paşa ve Kabakulak İbrahim Paşa'dır. Damat İbrahim Paşa'nın H. 1073/M. 1662 tarihinde Nevşehir'de dünyaya geldiği; III. Ahmet'in sadrazam Şehit Ali Paşa'dan dul kalan kızı Fatma Sultan ile 19 Şubat 1717 yılında evlendirildiği ve 1730'da patlak veren Patrona Halil İsyanı ile gözden düşerek H. 18 Rebûülevvel 1143/M. 1 Ekim 1730 tarihinde öldürüldüğü bilinmektedir.³⁴ Bu asırdaki aynı adlı diğer sadrazam ise Kabakulak İbrahim Paşa'dır. Şebinkarahisar'da dünyaya gelen Kabakulak İbrahim Paşa, Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın ölümü ile sonuçlanan Patrona Halil İsyamı kalıntılarını temizlemeye ve İstanbul'daki asayişini sağlamaya çalışmıştır. H. 1155/M. 1743 başlarında öldürülmüştür.³⁵ Ölüm tarihleri dikkate alındığında İbrahim Hoca Paşa'nın 18. yüzyılın başında vefat etmesinden dolayı onu, ömrünü bu yüzyılda geçirmiş ve son çeyreğinde vefat etmiş Emetullah Hatun ile ilişkilendirmek zor görünmektedir. Buna mukabil 18. yüzyıl Osmanlı sadrazamları içinde Emetullah Hanım'la ilişkilendirilebileceklerden biri Nevşehirli Damat İbrahim Paşa, diğeri Kabakulak İbrahim Paşa'dır. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın zevcesinin Fatma Sultan olarak kayıtlara geçmesinden ötürü Emetullah Hatun'un onun çerağı olduğu daha makul görülmektedir. Bu varsayıma göre Emetullah Hatun bir Osmanlı Sultanının kızının çerağı olması hasebiyle önem kazanmaktadır. Padişah sarayından başka şehzadelerle sultanların saraylarındaki kadınların da saraylı unvanı kullandığı bilinmektedir ki Emetullah Hatun'un da bunlardan biri olduğu görülmüyor.

33 Hâfız Hüseyin Ayvansarâyî, *Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl*, haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 1978, s. 100; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî 3*, Yay. haz. Nuri Akbayar, İstanbul 1996, s. 785.

34 Detaylı bilgi için bkz. Osmanzâde Ahmed Tâib, *Hadikatü'l-Vüzera*, 1271, s. 29-32; M. Münir Aktepe, "Damat İbrâhim Paşa", *İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C 21, İstanbul, 1993, s. 441-443; Ayvansarâyî, *age.*, s. 14.

35 Abdülkadir Özcan, "Kabakulak İbrahim Paşa", *İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C 21, İstanbul, 2000, s. 328-329; Ayvansarâyî, *age.*, s. 14; Osmanzâde Ahmed Tâib, *age.*, s. 38-40; Mehmed Süreyya, *age.*, s. 782.

Emetullah Hatun’un muhallefâtından hareketle saraylı bir Osmanlı kadını olarak, O’nun gündelik yaşamına dair neler söylenebilir? Muhallefât kaydı çalışmamızdaki diğer saraylı kadınlarınkinde de görüleceği üzere Mushaf-ı Şerif ile başlamaktadır. Bir Müslüman olarak dinî vecibelerini yerine getireceği göz önünde bulundurulduğunda evinin bir köşesinde asılı durduğu ya da özel ve yüksek bir alanda tuttuğunu düşündüğümüz bir adet Kur’an-ı Kerim’in olduğunu görüyoruz. Kur’an-ı Kerim’in dışında kalanların büyük bir kısmını, giyim ve kuşam eşyaları oluşturmaktadır. Bir kadın olarak giyim/kuşama ve takı/mücevherata kıymet verdiği aşikârdır. Bir saraylı olmasından ötürü maddi kıymet ve pahasının yüksek olduğu görülen Emetullah Hatun’un eşyaları -diğer saraylı kadınlarda aynı tasnife tabi tutulacaktır- giyim ve kuşam (iç ve dış giyim), ev döşeme ve yatak takımları, mutfak araç ve gereçleri, koku ve aydınlatma araçları, takı ve mücevherat başlıkları altında sınıflandırılabilir.

1) Giyim ve kuşam eşyaları; bunları dış giyim ve iç giyim malzemeleri olarak ayırabiliriz. Emetullah Hatun’un giyim-kuşam eşyaları içinde kürkleri önemli bir yer tutmaktadır. Evet, Emetullah Hatun da birçok kadın gibi kürk severdi. Döneminin bir itibar ve zenginlik göstergesi olarak kürk giydiği aşikârdır. Bugün dahi pahalı bir giyim malzemesi olan kürk Emetullah Hatun’un kıyafet dolabının önemli bir kısmını doldurmaktadır. O’nun dolabını açtığımızda karşımıza çıkan kürkleri -adetleri ile birlikte- şu şekilde sayabiliriz; kuzey memleketlerinde bulunan sansar ve gelinciğe benzer boz ve siyah kuyruklu kürkü pek makbul bir hayvan olan kakumdan “tamgahaneye kaplı kakum³⁶ kürk” (1 adet), çiçekliye kaplı müstamel karsak kürk (1 adet), tüyü kurşuni renkli olan hayvanın postundan yapılmış köhne sincap kürk³⁷ (1 adet), hatâyîye kaplı Beç samuru kürk, Sakız atlası kaplı karsak kürk, parça kakum kürk, köhne kakum ve kedi kürkü, kürk parçası. Buna göre kürkü kıymetli kakum, karsak, sincap ve samur gibi hayvanlardan olmak üzere 7 adet kürkü olan Emetullah Hatun’un iki tane de kürk parçası vardır.

Emetullah Hatun’un dış giyimde kullandığı cübbeleri de en az kürkleri kadar kıymetlidir. Saraya yakışır bir duruşu olduğu aşikârdır. Mesela cübbelerinden biri şalidir ki³⁸, Keşmir keçisi yününden dokunmuş bu kumaş ince ve makbuldür. Yine

36 18. yüzyıl şairlerinden Nedim, “Ol muğbeçi ferve fûrûşi dîlcü/Âşıklarının zahmine itmede refû/Kaakum dîleşem sinei billûrun açar/Sâmur disem cümbüşe başlar ebrû” der. Koçu, *age.*, s. 140-141.

37 Koçu, *age.*, s. 206.

38 Şali için “Şal gibi Keşmir keçisi yününden dokunmuş ince ve makbul bir yünlü kumaşın adı; çiçeklilerinde, çiçek motifleri arasında atılmış ve Şalın hususiyetini teşkil eden çubuklar bulunmazdı, düz renkleri ve uzun toprak

kaftanlarından birisi ipekli bir kumaş olan hatâyîdir.³⁹ Emetullah Hatun'un kıyafet dolabını biraz daha detaylı karıştırdığımızda kürklerinden sonra karşımıza çıkan kıyafetleri en üste giyilen geniş bol bir elbise olan cübbeleri,⁴⁰ entâri ve gömleğin üzerine giyilen astarsız, uzun kollu, uzun etekli ve önü ucuna kadar açık olan bir ev içi kıyafeti olan kaftanları⁴¹ ve çarşaflardır. Bunlar şali cübbe (1 adet), şal işleme cübbe (1 adet), mermer gibi dalgalı bir kumaş olan hare cübbe⁴² (1 adet), hatâyî kaftan (1 adet), hare kaftan (1 adet), kadınların sokak kıyafetlerinden olan çarşaf (26 adet), dülbend çarşaf (1 adet), köhne çarşaf, müstamel çarşaf (1 adet) ve çarşaf altıdır. Çukadan kadınlara kışık ferace kesilirdi ki özellikle İstanbul'da giyilen bir sokak kıyafeti olarak şali ferace ile birlikte çuka da Saraylı Emetullah Hatun'un dolabında yerini almıştır (3 adet). Emetullah'ın başına bağladığı çok sayıda yemenisi de mevcuttur (14 adet). Emetullah Hatun'un sıklıkla kullandığı esvablarından biri, beyaz yünlü çarşaftan yapılan köhne ihramdır (2 adet). Bugün de kadınların başörtüsü olarak kullandığı yemenilerin renk renk, desenli ve çevresinin oyalı olduğu bilinmektedir ki Saraylı Emetullah'ın da muhalledâtındaki oyanın (9 adet) bu yemeniler için ya da diğer esvablarının tezyininde kullanılmış olması muhtemeldir. Saraylı Emetullah Hatun'un kıyafetlerinde ipek kumaş kullanmayı sevdiği aşikârdır. Peştamalin ipeklisi olarak tarif edilen futa⁴³ (5 adet) onun bir iş görürken beline bağlaması için bir kenarda durmaktadır. Bir saraylı olması hasebiyle olsa gerek Emetullah Hatun'un şalvarlarını da Hatâyî kumaştan diktirdiği görülür ki dolabında 2'si hatâyî şalvar olmak üzere toplam 5 şalvarı ve ince kumaştan yapılan bir tür şalvar olan çakşırı vardır. Emetullah'ın hatâyîye olan düşkünlüğü entârilerinde de görülmektedir. Dolabında beyaz entâri (2 adet), hatâyî köhne entâri (1 adet), Som sırmalı tâke kumaş olan Altınoluk'tan⁴⁴ entâri, işleme şali entâri (1 adet), Şam alacası entâri ve iç gömlekligi olarak kullandığı düşünülen hatâyî mevcuttur.

Emetullah Hatun'un muhalledâtında bazı kayıtların tutuluş şekli, bir arada verilen bu kıyafetlerini birer takım biçiminde kullandığını düşündürmektedir. Mesela

---

halinde dokunurdu, şal gibi top olarak değil, arşın ile satılırdı; erkek ve kadın için hurka yüzü, entâri, şalvar, mintan olurdu." denilmektedir. Koçu, *age.*, s. 214-215.

39 Koçu, *age.*, 129.

40 Koçu, *age.*, 57.

41 Keskin, *agt.*, s. 162.

42 Parlatur, *age.*, s. 582.

43 Koçu, *age.*, 119.

44 Parlatur, *age.*, s. 82.

muhallefâtında bir arada kaydı tutulmuş olan işleme şali entâri (1 adet) ve işleme şali kaftan (1 adet) bir takım, şeritli kadife cübbe (1 adet) ve bir nevi cübbe olan hare biniş⁴⁵ (1 adet) ve köhne hâre entâri (1 adet) bir takım olabilir. Kıyafetleri için kullandığı düşünülen bir çeşit kuşak olan kavuşturma kıyafet dolabının bir köşesinde kullanılmak üzere durmaktadır. Emetullah Hatun’un muhallefâtında kavuk, külah, fesin etrafına sarılan sarık olarak tanımlanan destar, işleme destar puşidesi/örtü de yer almaktadır. Emetullah Hatun’un diğer giyim-kuşam eşyaları uçkur (4 adet), işleme uçkur (3 adet), don (5 adet) ve gömlek 2 adettir.

2) Ev döşeme ve yatak takımları/eşyaları; Emetullah Hatun’un evinin en kutsal köşesinde duran Mushaf-ı Şerifi’nin yakınında biri çuka, diğeri Benalüka olmak üzere 2 adet seccadesi bulunmaktadır. Benalüka seccadesini özel misafirleri için çıkarması muhtemeldir. Yine yemek yerken peçete yerine dizlerin üzerine alınan uzun bir bez türü olan peşkiri⁴⁶ de özel olarak yanında durmaktadır. Evinin oturma mekânında minderlerle ve şiltelerle oturma alanları oluşturan Emetullah Hatun, oturanların sırtlarını dayamaları için çok sayıda yastık ile bu alanı tamamlamıştır. Kayıtlara göre Emetullah Hatun, bunun için yeterli sayıda minder, şilte ve yastığa sahiptir; kadife mak’ad/minder, ince ve kaba kumaş olan şayak mak’ad (3 adet), zili/kilim mak’ad (2 adet)⁴⁷, köhne mak’ad (1 adet), ipekli-pamuklu yollu bir kumaş olan bir yolu ipek, bir yolu pamuk olan sandal⁴⁸ taraklı mak’ad (1 adet), minder kılıfı (1 adet), çitme yastık (6 adet), köşe ve baş yastığı (5 adet), elvan çitme yastık (8 adet), köhne elvan yastık (9 adet), sagir ve kebir minder (10 adet), penbe minder şiltesi (4 adet), penbe şilte (3 adet), beledi yastık (1 adet), baş ve yüz yastığı, baş yastığı (6 adet). Bu listede sınıflanan bir kısım şilte ve yastığın oturma alanı dışında yatak takımı içinde kullanılıyor olması gerekir. Penbe şilte, pamuk olmasından dolayı yatmak için uygun görünmektedir. Baş yastıkları da aynı şekilde düşünülebilir. Yorgan sayısının çokluğu da bir kısım yastığın bu yorganlarla birlikte uyku için ayrıldığı düşünmektedir. Emetullah Hatun’un evinin bir köşesinde büyük ihtimal özenle üst üste yığılmış, üzeri çiçekli ve şekilli pamuk bez olan çit⁴⁹ yorgan (10 adet) bulunmaktadır. Bu malzemelerle ilintili olarak 2 adet yatak bağı ve çit kılıf da kayıtlarda mevcuttur.

45 Koçu, *age.*, s. 39.

46 Parlatur, *age.*, s. 1359.

47 Parlatur, *age.*, s. 1875.

48 Koçu, *age.*, s. 202.

49 Koçu, *age.*, s. 77.

Saraylı Emetullah Hatun'un muhalefâtına göre evinde bir adet ayna, iki tane kilim ve pencere perdesi mevcuttur. Kürkleri, kıymetli kumaşlardan dikilmiş esvabları ve mücevherata sahip bir saraylının ayna karşısında zaman geçirmesi doğaldır. Kilim ve perdelerinin iki adet olması, evinin iki odalı olduğunu düşündürmektedir. Kilimlerinden birini misafirlerini de kabul ettiği oturma mahalline atıp perdesini de taktığı varsayılırsa diğer kilim ve perdesini yatak odasında kullanması muhtemeldir. Ancak bu türden malzemenin hırdavat türü ayrıntısı verilmeyen bir kalem içinde yazılmış olma ihtimali de vardır. Emetullah Hatun'un giyim-kuşamdan diğer ev eşyalarına, havlusu, makraması vb. birçok malzemesini bir düzen içinde saklampa korunması için çok sayıda bohçası (15 adet) bulunmaktadır.

3) Mutfak araç ve gereçleri; Saraylı Emetullah Hatun'un mutfak malzemelerinin özellikleri ile alakalı ayrıntılara sahip değiliz. Çünkü bu kalem muhtelif mutfak eşyalarını/bakırdan mamul kap-kacak türü mutfak eşyasını tanımlayan evani-i nuhasiye (92 adet) ve sepet sandık içinde evani-i simiye (76 adet) olarak kaydedilmiştir. Bu kalemin dışında tabak (1 adet), mutfağında misafirleri için Çin işi porselen anlamına gelen Fağfur⁵⁰ fincan (7 adet), kahve puşidesi (1 adet), kaşık, ocak peşkiri ve üzerinde yemek yenilen sini ve tepsi gibi eşyaya verilen isim, halk ağzında yemek yerken yere serilen yaygın da adı olan sofras (68 adet) ve sepet sandık (3 adet) mevcuttur. Sofralarda herkesin önüne konulan bir çeşit mendil olan yağlık (2 adet) ve telli yağlık Emetullah Hatun'un kullandığını düşündüğümüz diğer mutfak eşyalarıdır.

4) Muhtelif eşyalar; Emetullah Hatun'un banyosunda ya da sofrasında -çeşitli yerlerde kullanmak üzere- çok sayıda makrama, havlu ve peşkir bulunmaktadır. Bu üç malzemenin birbirinin yerine geçen anlam içermesinden dolayı birlikte sınıflandırmak uygun görülmüştür. Emetullah Hatun'un evinin her bir köşesinde bulunduğunu ve farklı amaçlarla kullanıldığı düşündüğümüz makrama (21 adet), iş/aş makraması (2 adet), işleme havlu (2 adet), sade havlu (1 adet), havlu (5 adet), peşkir (6 adet) ve berber peşkiri (1 adet) vardır. Modern zamanlarda şekil değiştirse de kadınların yatak odalarının bir köşesinde sandıkları vardır. Bu sandıkların içi muhtelif desen ve özellikte kumaşlarla doludur. Emetullah Hatun'un muhalefâtında sepet sandık dışında -bu türden elbiselik vb. kumaşların konulduğunu düşünebileceğimiz- bir sandık görülmemektedir. Ama onun da her kadın gibi çok sayıda muhtelif kumaş mevcuttur. Keten ipliği, bir tür ipeklili bir

50 Parlatur, *age.*, s. 443.

kumaş olan atlas⁵¹ astar, yine bir ipekli kumaş türü olan taraklı sandal, bez parçası (3 adet), penbe bezi (5 top), keten bezi (5 top), hatâyî (1), Ankara şalisi (1 parça), bez parçası (3 adet), bez (2 top), boyanmış bir çeşit kumaş olduğunu düşündüğümüz boyama (2 adet), üzeri çiçekli ve şekilli bir çeşit basma olan çit parçası (3 adet), ince perde veya örtü olduğu düşünülen zar parçası (4 adet), Acemkâri/Acem işi zar kanat (10 adet) vardır. Bilindiği üzere ahşap eşyaların vazgeçilmez ana malzemelerinden biri cevizdir. Emetullah Hatun’un da büyük ihtimalle yatağının yanı başında bir ceviz çekmece durmaktadır. Ömrünün sonunda rahatsızlanarak yattığı düşünülen Emetullah Hatun’un üzerine bir bardak suyu ve ilaçlarını koyduğu, çekmecesinin içine yemenilerinden ve havlularından birkaç parça yerleştirdiği muhayyilesine kapılmak güç değil. İsimlerini tek tek saymak yerine birçok eşyanın hırdavat adı altında toplandığı düşünülmektedir. Bu türden eşya ve malzemenin çokluğu dikkat çekicidir ve Emetullah Hatun’un muhallefâtında da geniş bir yer kaplamaktadır.

5) Koku ve aydınlatma araçları; Saraylı Emetullah Hatun’un muhallefâtındaki koku ve aydınlatma araçları evini gül kokularına boğan sim/gümüş gülabdan, buhurdan ve sim/gümüş şamdandan ibarettir.

6) Takı ve mücevherat; Saraylı Emetullah Hatun’un zenginlik ve prestij göstergesi olarak kürk başta olmak üzere özel kumaşlardan yapılmış giyim-kuşam eşyalarının bol miktarda olduğu yukarıda zikredilmişti. Bu türden kıyafetlerine uygun takılar kullanması da doğaldır. Saraylı Emetullah Hatun’un özellikle zümrüitten yüzüklere ve mücevher kuşaklara karşı özel bir ilgisi vardır ki her neviden kuşağa sahiptir. İhtimal dâhilinde tunç veya bakır ile karışık altından yapılma olan tombak⁵² kutu içinde ceviz çekmecenin gözünde ya da yatak odasındaki bir başka dolabının özenli bir köşesinde sakladığı varsayılan takı ve mücevheratının listesi; gurgur işi mücevher kuşak ve kolan (1 çift), dokuz yaftalı inci kuşak (1) ve kolan, inci gerdaniye (1 adet), elmas zihgîr/ok atanların parmaklarına geçirdiği yüzük (1 adet), gök yakut yüzük (1 adet), Seylan adasında çıkan kıymetli bir taş seylân (1 adet) ve elmas göğü yüzük (1 adet), zümrüt küpe (1 çift), zümrüt yüzük (2 adet), hâtem yüzük (1 adet), on yedi bafteli/dokunmuş istefan/taç (1 adet), kopça (1

51 İpekten dokunmuş esvablık bir kumaş olup al, mavi, yeşil, sarı daima düz renklidir ve üzerinde hiçbir tezyini motif bulunmaz; incesi ve kalmı olur, fakat her iki çeşidi de sertçedir, el ile dokunulduğu zaman kendine has bir hışırtı çıkarır. İncelerinden orta halli ailelerde kızlar için gelinlik, oğlanlar için sünnetlik entâri kesilir, genç kadınlar ve delikanlılar için de entâri altına giyilen şalvar yapılırdı. Koçu, *age.*, s. 17.

52 Parlatur, *age.*, s. 1727.

adet), yeşimli sim/gümüş kuşak (1 çift), inci kuşak (1 çift), yıldızlı sim/gümüş kuşak (1 çift), yıldızlı sim/gümüş kuşak (1 çift), tombak kutu (1 adet) şeklindedir.

Hafize Kadın⁵³

Güzeldin, hani kaşın karesi?

Kibardın, nerde samur pâresi?⁵⁴

12840 nolu kayda göre Bedestanî Hacı Bayrakdar'ın oğlu Mehmet Ağa'nın zevcesi Saraylı Hafize Kadın'ın zevci ve oğlu Mehmet Emin'e satılmış terekesine düşülen tarih H.7 Rebiülevvel 1192/M.5 Nisan 1778'dir.⁵⁵ Saraylı Hafize Kadın ile ilgili bilgiler de sınırlıdır. Buna göre Bedestanî Hacı Bayrakdar'ın oğlu Mehmet Ağa'nın hanımıdır ve Mehmet Emin adında küçük yaşta bir oğlu vardır. Hafize Kadın'ın yaşına dair bilgiye sahip değiliz, ancak küçük yaşta oğlu olduğuna göre genç yaşta vefat ettiğini tahmin ediyoruz. Hafize kadının terekesinden taraf-ı hümayun tarafından alikonulan bir kısım mücevherat mevcuttur. Bu kayda göre ortası zümrüd elmas kebir kuşak (6 çift) (geri zevce verildiği notu düşülmüştür), altın bilezik (1 çift–20 kırat–40 miskal–5 dirhem), elmas çiçek (1 parça), etrafı elmalı hayye/habbe⁵⁶ zümrüt küpe (1 çift), elmas zihgîr (1 parça) yekûnu 1.180 kuruş etmektedir. Müteveffiye Saraylı Hafize Kadın'ın terekesinden *taraf-ı hümayunda ber-müceb-i tahmîn alkonulan mücevherât* dışında kalan eşyaları, zevci Mehmet Ağa, oğlu Mehmet Emin başta olmak üzere Bedestanî Hacı Ali, Bedestanî Hacı Hasan, Bedestanî Ahmet Ağa, Bedestanî Mustafa Ağa, Hallac Mustafa, Ali Beşe, Kiseci Hacı Mustafa, Kâtip Efendi, Teberdar Hacı Ali, Kolcu Mehmet, Mehmet Ali, Kolcu Hüseyin ve Hacı Ömer olmak üzere 16 kişiye taksim edilmiştir. Hafize Kadın'ın muhalefâtında Mushaf-ı Şerif'in dışında bir de Kitab-ı Şerhi'l-İslam (bire cilt) bulunmaktadır.

53 Hafize Kadın'a ait muhalefât kaydı ve çeviri metni için bkz. Ek 2.

54 Koçu, *age.*, s. 165.

55 Bedestanî Hacı Bayrakdar oğlu Mehmed ağanın zevcesi müteveffiye serayi Hafize Kadın'ın veraset-i sağır veled-i zükuru Mehmed Emin ile zevci Merkuma ba'de'l-inhisar ba-emr-i hümayun ma'rifet-i şer'le fûruht (satılmış) olunan terekesi zikr olunur fi sene 7 Ra sene 192 (D.BŞM_MHF_d. 12840).

56 Bu kelime habbe ya da hayye olarak okunabilir. Bu durumda kelime hayye olarak okunursa yılan anlamına gelmektedir (bkz. Kâmus-ı Türkî). Bu durumda yılan şeklinde zümrüt bir küpe olabilir? Eğer kelime habbe şeklinde okunursa anlamı “arpa danesinin ağırlığı, 1 habbe= 1/100 miskal, yani 0,0446 gr. Dır. Prensip olarak habbe daha çok bir sikke ağırlığıdır, eşya ağırlığı olarak kullanılmamaktadır. Bkz. Walther HINZ, İslâm'da Ölçü Sistemleri, çeviren: Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 15. Kâtibin bu kelimeyi ağırlık kısmına yazmadığı ve yılan motifi takılarda kullanıldığı için “etrafı elmalı yılan şeklinde bir zümrüt küpe”den bahsediliyor olabilir.

1) Giyim ve kuşam eşyaları; Saraylı Hafize Kadın’ın Saraylı Emetullah Hatun’a göre daha az sayıda kürkü vardır. Saraylı olmasından dolayı bir Osmanlı kadınından daha fazla kıymet ve pahası yüksek giyim ve kuşam eşyalarına sahip olduğunu tahmin edebiliriz. Ancak Hafize Kadın’ın muhallefâtındaki eşyaları, bir sultan çerağı olan Emetullah Hatun’a nazaran daha az miktardadır ve daha sade bir kıyafet dolabına sahiptir.

Hafize Kadın’ın kıyafet dolabında düz şala kaplı kürk (1 adet), köhne kakum kürk (1 adet) olmak üzere sadece iki tane kürk vardır. Hafize Kadın’ın diğer giyim-kuşam eşyaları arasında en üste giyilen astarsız esvab olan kaftan,⁵⁷ biniş ve çarşaf mevcuttur. Buna karşılık genç bir saraylı olarak mor ve çiçekli kumaşları sevdiğini düşündüğümüz Hafize Kadın’ın kıyafet dolabının içinde şalları ve hırkaları dikkat çekmektedir. Bunlar Avrupaî kaftan (1 adet), şeritli çuka biniş, şeritli müstamel kadife biniş (1 adet), şeritli şali biniş (1 adet), göğez çarşaf (1 adet), çarşaf (3 adet), penbe dülbend (2 adet) ve bohça, dülbend (1 adet), dülbend sade (1 adet), yemeni (4 adet), fes (1 adet), Magrib şalı, çiçekli şal (1 adet), mor çuka ferace (1 adet), hatâyî (2), köhne hırka (2 adet), köhne dikme (1 adet) ve hırka müstamel (1 adet). Hafize Kadın dolabının bir köşesini entârilerine ayırmıştır. İşleme özellikleri ile ön plana çıkan Hafize Kadın’ın entâripleri; şeritli işleme şal entâri, beyaz entâri (2 adet), Frenk pesend (2) entâri, şeritli penbe Tire entâri (1 adet), beyaz entâri (1 adet), müstamel penbe-beyaz entâri (1 adet), beyaz germud üzerine işleme entâri (1 adet), Şam alacası entâri (1 adet). Hafize Kadın’ın diğer türdeki giyim-kuşam eşyalarının görece sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Dolabındaki bu türden eşyaları; gömlek (1 adet), don (4 adet) ve uçkur 3 adettir. Hafize Kadın’ın dolabının bir köşesinde giyim-kuşam ve diğer eşyalarını gerektiğinde saklaması için kullandığı düşünülen işleme bohça (2 adet) ve bohça (4 adet) bulunmaktadır.

2) Ev döşeme ve yatak takımları/eşyaları; Hafize Kadın’ın Mushaf-ı Şerif yanında biri Sakızkâri/Sakız işi çuha seccade, diğeri halı seccade ya da küçük kıtada olan halıya denen kaliçe⁵⁸ seccade olmak üzere 2 adet seccadesi vardır. Hafize Kadın’ın evinde de minder ve şilteyle oluşturulmuş oturma alanları ve çok sayıda yorgan-yastuğa sahip olduğunu görüyoruz. Bunlar; beyaz şilte çarşaf (3 adet), penbe şiltesi (5 adet), minder (5 adet), çit mak’ad (3 adet), mak’ad (6 adet), şilte mak’adı (4 çift), Bec basması mak’ad (1 parça), çit mak’ad ve astar (7 parça), sarı şal üzerine işleme sagir yorgan, yemeni yorgan (6 adet), yemeni yorgan yüzü

57 Koçu, *age.*, s. 137.

58 Parlatur, *age.*, s. 828.

(1 adet), yastık yüzü (2 adet), atlas yastık yüzü, kadife yastık 11 adettir. Hafize Kadın'ın evinin pencereleri için perde ve sandal perde kaydedilmiştir. Orta kalıçesi ise oturma odasına serdiği bir unsur olarak görülmektedir. Bu oturma odasının bir köşesinde asılı duran Hilve-yi Şerif levhası (1 adet) ile yatak odasında kullanılması muhtemel olan çalar sağır saat (1 adet), penbe kise, ayna, sim/gümüş divit ve sim/gümüş tarak Hafize Kadın'ın diğer eşyalarıdır.

3) Mutfak araç ve gereçleri; Hafize Kadın'ın kıyafetlerinde gördüğümüz işleme olan düşkünlüğü, mutfak eşyalarında da devam etmektedir. Bunlar işleme kahve puşidesi (1 adet), işleme sofa ve peşkir, Beckari/Bec işi sahan (9 adet), tabak (1), tas (2 çift), sepet sandık (1 adet) ve diğer bakır kap kaçakları, yani evani nühas (24 kıyye)dir.

4) Muhtelif eşyalar; Hafize Kadın'ın muhtelif eşyaları işleme müstamel havlu (1 adet), havlu (1 adet), makrama (2 adet) ve hırdavattır. İçindeki malzemelerle birlikte kaydedildiği düşünülen çınar çekmece, hırdavat ve iplik ile bir miktar keten ve iplik, hırdavat ve gümüş hırdavatı kayıtlardaki diğer muhtelif eşyadır. Hafize Kadın'ın bir de hamam takımı vardır ki bunu odundan (tahtadan) yontularak yapılmış ve ayağı tutması için köseleden tasmaı bulunan, zemini taş döşeli ve hatta ıslak, sulu yerlerde, ayak yolunda ve hamamda giyilen ayakkabı olarak tanımlanan nalin⁵⁹ (1) ve Mardin futa (2) ile tamamladığımızda ortaya genç ve güzel bir saraylının hamamdaki ayak seslerini duyabileceğimiz bir takım ortaya çıkmaktadır. İster saraylı olsun, ister sıradan bir kadın olsun her kadının sandığındaki kumaşlardan Hafize Kadın'da da vardır. Bunlar bez (2 top), Trabzon bezi (1 top), bez (6 parça), Altınoluk (2 parça) ve penbedir.

5) Koku ve aydınlatma araçları; Hafize Kadın'ın koku ve aydınlatma aracı olarak gülabdan, buhurdan ve avizesi vardır.

6) Takı ve mücevherat; Hafize Kadın'ın taraf-ı hümayun tarafından alıkonulan elmas kebir kuşak (6 çift), altın bilezik (1 çift- 20 kırat- 40 miskal- 5 dirhem), elmas çiçek (1 parça), etrafı elmaslı hayye zümrüt küpe (1 çift), elmas zihgîr (1 parça), elmas yüzük ile ayrıca terekisinde kayıtlı yakud yüzük, Maşallah, altın saat ve altın köstek ve lal iğnesi mevcuttur. Zikrolunan bu listeye göre Hafize Kadın'ın mücevheratında elmas parçalar büyük yer kaplamaktadır.

59 Parlatur, *age.*, s. 872.

Hürrem Kadın’ın İğneleri⁶⁰

“Güllü dibâ giydin ammâ korkarım âzâr eder

Nâzeninim sâye-i hâr-ı gül-i dibâ seni”

Nedim⁶¹

12844-01 nolu muhallefât kaydı Musahib İbrahim Ağa zevcesi Saraylı Hürrem Kadın’a aittir. Saraylı Hürrem Kadın’a ait muhallefât H.21 Cemazeyilâhir 1192/M.17 Temmuz 1778 tarihlidir. Hürrem Kadın’ın muhallefâtındaki yekûn 265.140 kuruştur. Kayıta devlete kalan herhangi bir miktar görülmemektedir. Esasen muhallefâta başka bir bilgi de mevcut değildir. Bu sebeple kayıta Hürrem Kadın’ın sınırlı da olsa hayatı ve ailesine dair emarelere rastlamak mümkün değildir. Bugünün insanı için, Saraylı olduğunu bildiği Hürrem Kadın’ın evinde dolaşıp ayak seslerini duymaya çalışmaktan başka yapabileceği bir şey görünmemektedir.

Saraylı Hürrem Kadın’ın diğer saraylılar gibi evinin başköşesinde bir Mushaf-ı Şerifi vardır.

1) Giyim ve kuşam eşyaları; Hürrem Kadın’ın da diğer saraylılarında vazgeçilmezi olan kürkü vardır. Bunlardan biri derisinden kürk yapılan memeli küçük bir hayvan olan samurdan yapılma⁶² işleme şala kaplı su samuru kürk ile diğeri çubuklu şala kaplı kakum kürk olmak üzere 2 adet kürkü vardır. Saraylı Hürrem Kadın’ın muhallefâtı, Emetullah Hatun ile kıyaslandığında daha az miktarda ve kıymettedir. Ancak Hafize Kadın ile benzer bir kıyafet dolabına sahiptir. Kaftan, cübbe, çarşaf ve şallar ile şekillenen kıyafet dolabında Hürrem kadının; beyaz kaftan (1 adet), yeşil şeritli şali cübbe, çarşaf (3 adet), penbe çarşaf (1 adet), sarı çiçekli şal (1 adet), işleme şal parçası, Mağrib şalı (1 adet) ve hırdavat, şalvar (13 adet), yeşil çuka ferace (1 adet), baş yemenisi (22 adet), sarı şali şeritli biniş ve bohça (1 adet), Şam alacası ve beyaz entâri (2 adet), Nağz pesend (?) şal entâri (1 adet), şeritli beldar entâri (1 adet), germude entâri (1 adet), üzerine işleme entâri (1 adet), çiçekli sevai/ipek entâri (2 adet), beyaz fersude üzerine işleme entâri (1 adet), çiçekli ve şali entâri (2 adet), çiçekli Sakızkari entâri (1 adet), müstamel germude entâri (2 adet), beyaz entâri (1 adet) ve entârisi vardır. Hürrem Kadın’ın diğer giyim eşyaları ise içlik gömlek (27 adet), içlik (2 adet), işleme uçkur (7 adet), don (1 adet)dur. Kıyafetlerini özenle saklaması için 7 tane de bohçası vardır.

60 Hürrem Kadın’a ait muhallefât kaydı ve çeviri metni için bkz. Ek 3.

61 Parlatur, *age.*, s. 344.

62 Parlatur, *age.*, s. 1456.

2) Ev döşeme ve yatak takımları/eşyaları; Hürrem Kadın'ın seccadelerinin biri beyaz, diğeri Benaluka'dır. Evinin oturma mekânının diğer saraylılarla benzer bir görüntü sergilediği aşikârdır. Bir köşesinin minder ve şilte ile döşendiği, ortaya Selanik keçesinden bir parça atıldığı oturma odasına sahip olduğunu tahayyül ettiğimiz Hürrem Kadın'ın çok sayıda yorganını yatak odasının köşesine yığıdığını söyleyebilir miyiz? Hürrem Kadın'ın ev döşeme ve yatak eşyaları şu şekildedir; köhne çuka mak'ad (3 adet), şilte, şilte-i minder (3 adet), Selanik keçesi (1 adet), minder çiçekli ve basma yorgan (12 adet), kadife yastık (6 çift), üsküfe yastık (5 adet), baş yastığı (4 adet), yüz yastığı (11 adet), yatak bağı 5 adettir. Bir de çınar ağacından olduğu düşünülen çekmecesine sahiptir. Diğer saraylılardan farklı olarak ayna sandık, sandık, kapı perdesi ve 1 tane iskemle sahiptir.

3) Mutfak araç ve gereçleri; Hürrem Kadın'ın mutfak eşyaları Beckâri ve Fağfur gibi daha özel parçalar barındırmaktadır. Bunlar, Hafize Kadın'ın mutfak malzemelerine göre daha kıymetlidir. Ancak diğer saraylıların muhalledatında olduğu gibi Hürrem Kadın'ın bu kalemdeki eşyaları da çok detaylı değildir. Bunlar; üstüfe/bindallı-kumaş kahve puşidesi (3 adet), sofrası (1 adet), işleme sofrası peşkiri (1 adet), Beckari fincan, Fağfur tabak (8 adet), ? tabak (1 adet), evani-nühas (50 parça) ve mineli tepsidir.

4) Muhtelif eşyalar; Hürrem Kadın'ın muhtelif alet ve edevatları diğer saraylılarla benzerdir. Bunlar Beç sofrası (5 adet), iş makraması (1 adet), havlu (2 adet), işleme havlu (1 adet), peşkir (1 adet), el silecek bez olan destmal⁶³ (28 parça), elvan parça (20) ve hırdavattır. Hürrem Kadın'ın diğer üç saraylı kadına göre sandık dibinde sakladığı kumaşının pek fazla olmadığı söylenebilir. Onun sandığında bez (3 adet), bez parçası (1 adet), çubuklu kadife (1 adet), dalı çiçekli ipekten yapılan bir Hint kumaş olan bez diba⁶⁴ (9 adet), boyama ve diba ve üstüfe parçası (2 adet) vardır. Hafize Kadın'da olduğu gibi Hürrem Kadın'ın da bir hamam takımı kayıtlıdır ki bu takımı yaldızlı leğen ve ibrikle tamamlayabiliriz. Hürrem Kadın'ın diğer saraylılardan farklı olarak koku ve aydınlatma araçlarına sahip olmadığını ya da kaydedilmediğini görüyoruz.

(5) Takı ve mücevherat; Hürrem Kadın'ın bu tür eşyası, diğer saraylılara nazaran görece daha azdır ve farklı bir takı zevki vardır. Çünkü Saraylı Hürrem Kadın'ın muhalledatında zümrüt ve inci cinsinden çok sayıda iğne kaydedilmiştir. Oysaki diğer saraylılarda zümrüt, inci ya da elmasın yüzük vb. takılarda kullanıldığını görmüştük. Saraylı Hürrem Kadın'ın mücevheratları şunlardır;

63 Parlatur, *age.*, s. 338.

64 Parlatur, *age.*, s. 344.

sağır mücevher kuşak (1 çift) ve kolan, zümrüt iğne (2 adet), inci iğne (6 adet), elmas iğne (5 adet) ve elmas yüzük 1 adettir.

Emine Hanım’ın Mücevheratı⁶⁵

12844-05 nolu muhalefât kaydı, Ruus Kalemi kütübından Ömer Efendi’nin zevcesi saraylı Emine Hanım’a aittir ve H.24 Cemazeyilahir 1192/M.20 Temmuz 1778 tarihlidir. Bu kayda göre Emine Hanım hakkındaki ilk bilgi *tâbi-i Şehzâde Sultan Selim Efendi* ifadesidir. III. Selim 1789-1807 tarihleri arasında tahtta kalmıştır. Bu sebeple Osmanlı padişahlarının kronolojisi göz önüne alındığında Saraylı Emine hanımın kaydında geçen Şehzade Sultan Selim Efendi’nin III. Selim olduğu anlaşılmaktadır. Muhtemelen III. Selim’in şehzadeliği döneminde yaşamış olan Saraylı Emine hanımın ona tabi olduğu görülmektedir ki -yukarıda da bahsedildiği üzere- Padişah sarayından başka, şehzadelerle sultanların saraylarındaki o neviden kadınlar da bu unvanı alıyorlardı.

Merhûme Emine Hanım’ın terekesinden devlete kalan mücevherat, kürk, satılan eşya ve gümüşlerin pahasının toplamı 18.168 kuruştur. Bu miktar ikiye bölünerek 9.084 kuruşu hisse-i devlete isabet etmiştir. Ancak devlet tarafından alıkonulan mücevheratın pahası aşağı olduğu için zevcine 3.684 kuruşu geri verilmiştir.⁶⁶ Emine Hanım’ın terekesinden Zeynep ve Ayşe adında iki kızı; Emin, Selim ve Hasan adında üç oğlu olduğu görülüyor. Ayrıca muhalefâtında muhtemelen Emine Hanım’a olan borçlarından dolayı *münâdî yediyle tahsîl olunacaklar* (yani tellallık yapmak suretiyle) için ayrıntılı bir liste yapılmıştır. Yorgancıdan teberdara, nüvvâbdan odacı ağaya kadar dönemin İstanbul’undaki birçok ismi bu listede görebilmek mümkündür.⁶⁷

1) Giyim ve kuşam eşyaları; Emine Hanım, gerek giyim kuşam eşyaları, gerek mücevheratının pahası ile Emetullah Hatun’a denk olabilecek bir terekeye

⁶⁵ Emine Hanım’a ait muhalefât kaydı ve çeviri metni için bkz. Ek 3.

⁶⁶ *Merhûme Emine hanımın terekesinden gerek taraf-ı devletlerinde kalan mücevherât ve kürk bahasından ve gerek satılan eşya ve gümüşler bahasından cem’an yekûn on sekiz bin yüz altmış sekiz kuruş hâsıl olup nisfîyet üzere tahsîm olundukda hisse-i devletlerine dokuz bin seksen dört kuruş isâbet edip lâkin alıkonulan mücevherât bahası hisse-yi devletlerine bahası olmak üzere taraf-ı devletlerinde alıkonulan mücevherât bahasından aşağı varıldukda üç bin altı yüz seksen dört kuruşa zevci tarafına geri verilmek iktizâ eylediği taraf-ı şer’den verilen defterde zikr olunmuştur* (D.BŞM_MHF_d_12844-05).

⁶⁷ Listede adı geçen kimseler ve tahsil olunacak miktarlar şu şekildedir; Emir Halil 5.000, Hacı Yahya 81.700, Hacı Ali 15600, Hacı Süleyman 22.040, Seyyid Mehmed Ağa 15.050, Nüvvâb Molla Mehmed 1800, Teberdar İsmail 10000, Şişman Hacı Hasan 4360, Odabaşı Ağa 400, Bedestanî Hafız 2.400, münadi 10.500, Teberdar Hüseyin 3.850, Nüvvâb Musa 600, Yorgancı Osman 3.800, Teberdar Halil 3.150, Bedestanî Hacı Hasan 3.000 kuruştur.

sahiptir. Emine Hanım'ın kıyafet dolabının kapağı açıldığında samur kürk (1 adet), nefî? şala kaplı karsak kürk (1 adet), işleme şal kaplı kakum kürk (1 adet) ve müstamel sincap kürk (1 adet) ile karşılaşmaktadır. Cübbe, biniş, ferace ve çarşafının olduğunu gördüğümüz Saraylı Emine Hanım'ın giyim kuşam eşyalarını yemenileri, entârieleri ve şalları tamamlamaktadır. Bunlar; durşani (devr-şali) cüppe (1 adet), Leh kulabdânî (sırma, ipek ya da pamuk iplik)⁶⁸ şeritli kadife biniş (1 adet) ve bohça, çarşaf (1 adet), mor çuka ferace (1 adet), çiçekli ve penbe şal (2 adet), yemenî (21 parça), oya (1 adet), ehram (1 adet), şeritli penbe ihram 1 adettir. Emine Hanım'ın suzenî/iğne ile yapılan, sevai/ipek, altınoluk/som sırmalı ve çiçekli gibi farklı tür ve cinslerde kumaşları vardır. Bu türden kumaşlar ve giyim malzemeleri onun renkli ve zevkli bir tarzı olduğunu düşündürmektedir. Bunlar; üzerine suzenî entâri (1 adet), şeritli sevai (1 adet), durzdal entâri (1 adet), çiçekli şal entâri (1 adet), altınoluk entâri (1 adet), sarı şal üzerine işleme entâri (1 adet), beyaz germsûd üzerine işleme entâri (1 adet), şeritli dürşal entâri (1 adet), abâi entâri (1 adet), köhne entâri (1 adet), beyaz entâri (1 adet). Emine Hanım'ın diğer giyim-kuşam eşyaları -diğer saraylı kadınlardan farklı olmamakla birlikte- üstüfe, mor şal üzere işleme özellikleri dikkat çekicidir. Bunlar; gömlek (1 adet), gömlek içlik (10 adet), don (1 adet), mor şal üzerine işleme donluk (1 adet), üstüfe donluk (1 adet), dülbend don (5 adet) ve bohça. Emine hanımın bazı kıyafetleri bohçaları ile beraber kaydedilirken biri atlas üzerine sırma bohça olmak üzere çok sayıda bohçası (7 adet) mevcuttur.

2) Ev döşeme ve yatak takımları/eşyaları; Emine Hanım'ın evi de diğer saraylılardan farklı değildir. İşleme kadife/şal seccadesi (1 adet) kullanılmaya hazır beklerken oturma odasının boydan boya şilteler ve minderle döşenmiş olabileceği düşünülebilir. Saraylı Emine Hanım'ın ev döşemelerine dair zevki minder, yastık ve yorganlarında da gün yüzüne çıkmaktadır. Bu eşyalarının birçoğu işlemedir ve kumaşlarında da Mardinkârî//Mardin işi, suzenî ve üstüfe ön plana çıkmaktadır. Bunlar; şilte (4 adet), mak'ad (1 adet), sırma işleme mak'ad (2 adet), bez mak'ad (3 adet), Mardinkârî/Mardin işi mak'ad (2 adet), yastık (14 adet), sırma işleme yastık (10 adet), işleme yüz yastığı (5 adet), köşe yastığı (18 adet), sırmalı köşe yastığı (2 adet), bulgur yastık (?) (4 adet), üstüfe yastık (1 adet), şal yorgan (2 adet), suzenî ve Yemenî yorgan (3 adet), yorgan Yemenî (8 adet). Ev eşyalarının

68 Kulabdân, eğirme çarhiyla sarılan sırma veya tel ile karışık ipek veya panbuk iplik, bakırdan yıldızlı sırma taklidi: kulabdan işleme, kulabdan nakış; Kulabdânî/kulabdanlı, taklid ve sahte tellerle karışık: Şam'ın Hind'in kulabdanlı kumaşları, kulabdanlı perdelik, döşemelik, bkz. Kâmus-ı Türki.

bir kısmının sedef işlemeli olduğu, musaddef çekmece ve musaddef iskemlenin varlığından anlaşılmaktadır. Emine Hanım’ın ev döşemelerinde sırmalı kapı perdesi (1 adet), mor perde (1 adet) ve üstüfezar perde (1 adet) dikkat çekicidir. Ev döşeme eşyalarından ilki camla çevrilmiş veya örtülmüş yer, camlı bölme ya da elbise giyilecek veya soyunulacak yer olan camekân⁶⁹ döşemesi (1 adet) ve oturma odasının zeminini kaplayan şayak orta keçesidir (1 adet). Yatak odasında olması muhtemel çınar ağacından yapılmış sandık, sim/gümüş sandık, ayna ve çalar saat Emine hanımın diğer eşyalarıdır.

3) Mutfak araç ve gereçleri; Saraylı Emine Hanım’ın mutfak araç ve gereçleri de diğer saraylılarda olduğu gibi detaylı yazılmamıştır. Daha öncesinde tanımlandığı üzere çeşit çeşit bakır kap-kaçak için kullanılan “evani-i nuhasiye” başlığı altında mutfak araç-gereçleri kaydedilmiştir. Ayrıca Emine Hanım’ın işlemeye düşkünlüğü mutfak eşyalarında da görülmektedir. Bunlar; işleme kahve puşidesi (2 adet), kahve puşidesi (1 adet), işleme şal kahve makraması (2 adet), işleme kahve makraması (5 adet) ve sepet sandıktır (1 adet). Emine Hanım’ın evani-i nuhasiye (20 parça) yanı sıra gümüş kap-kacakları da çoktur. Diğer mutfak gereçleri kahve hırbası (kırba), fincan (31 adet), Homa sofrası (2 adet), tombak tas (1 adet); ocak yaşmağı (1 adet) ve sofraya için vazgeçilmez bir gereç olan çevre ve yağlıktır/mendil (6 adet).

4) Muhtelif eşyalar; Emine Hanım’ın işleme eşyaları bu tasnifte de mevcuttur. Bunlar işleme havlu (8 adet), işleme Sakız peşkir (1 adet), iş makraması (2 adet) ve hırdavat. Emine Hanım’ın banyosunu hamam takımı, ibrik (3 adet) ve yaldızlı leğen (2 adet) tamamlamaktadır. Emine hanımın sandığından çıkan muhtelif eşyalar ise minder yünü (6 adet 306 kıyye), lime terlik (1 top), bez (1 parça), çiçekli parçası (1) ve şeritli diba ile yuvarlak ve ekseriya yekpare kutu ya da yazı yazmak için mürekkep veya la’l konan zarf olarak tanımlanan Acemkâri/Acemişi yeşim macun hokkası.⁷⁰

5) Saraylı Emine Hanım’ın takı ve mücevherat hususunda diğer saraylılar içinde dikkat çekici bir yeri vardır. Özellikle elmas cinsinden çok sayıda takı ve çeşitli türlerde eşyası olan Emine Hanım’ın bu tasnifteki mevcutları şu şekildedir; sagir elmas çift, zümrüt yüzük (1 adet), elmas yüzük (1 adet), elmas; sim/gümüşin üzerine yakut sagir elmas kork (?) (1 çift), zümrüt kebir elmas kuşak (1 çift), elmas bayraklı (?) (1 çift), on üç (?) püsküllü gerdaniye (1 adet), altın saat ve köstek, elmas

⁶⁹ Parlatur, *age.*, s. 231.

⁷⁰ Parlatur, *age.*, s. 641.

kakma altın saat ve mücevher köstek, elmas başlı altın bilezik (1 çift), resminde elmas masası, ipekten veya pamuktan yapılmış sicim olan mineli elmas kaytan, zümrütlü salkım elmas avize, elmas bafteli kaytan, elmas zihgir (yüzük), elmas bayraklı zümrüt küpe (1 çift), zümrüt kebir iğne (2 adet), inci iğne (3 adet), tıfl iğne (1 adet), sökülmüş yüzük halkası, küçük, incili elmas iğne ve incili iğnedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, dört saraylı kadının metrukâtları üzerine düşünme ve tahayyül etme çabasının bir ürünüdür. Sadece geride bıraktıkları üzerinden benzer zaman diliminde benzer mekânlarda yaşamış dört saraylı kadının dünyasından hareketle dönemin kadınlarının gündelik yaşamlarına dair bir şeyler söylenmeye çalışılmıştır. Çünkü bu dört saraylı kadının herhangi birine dair bir gün bilinmedik bir arşiv belgesi ortaya çıkabilir ve bugün için karanlıkta kalmış olan bu kayıtlar arasından eşine, çocuğuna ve dünyasının herhangi bir unsuruna tebarüz edecek bir hususu ortaya koyabilir. Bu durum muhakkak ki burada yazılanlara katkı sağlayacaktır.

Elimizde 1778 yılına ait (H.1192) dört saraylı kadına ait muhallelât kaydı vardır. Bu muhallelât kayıtlarından hareketle 18. yüzyılda İstanbul'daki isimlerinin önüne aldıkları saraylı lakabı ile anılan Emetullah Hatun, Hafize Kadın, Hürrem Kadın ve Emine Hanım'ın evlerine girilmiş ve gündelik yaşamlarını oluşturan maddî kültür varlıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak buradaki temel mesele, tarihçinin elindeki muhallelât defterlerinin, bir saraylı kadının evinin nasıl olduğu, bu evde ne ile meşgul olduğu ve nasıl vakit geçirdiği konularını tespit edebilmeye yardımcı olabiliyor mu? sorusunun cevabıdır. Bu soruya cevap kısmen bulanabilmiştir. Mezkûr saraylı kadınlara ait muhallelât kayıtlarının dışında başka tanıklıkların olmaması ve muhallelâtlarındaki sınırlı bilgi buna engel olmaktadır. Bütün bu sınırlılıklara rağmen kayıtlardaki her bir bilginin peşine düşülerek kadınların hayatlarına nüfuz edilebilmiştir. Mesela Saraylı Emetullah Hatun'un Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın eşi, III. Ahmed'in kızı olan Fatma Sultan'ın çerağı oluşu ya da Saraylı Emine Hanım'ın Sultan III. Selim'in şehzadeligi döneminde ona tabi olduğu gibi. Yine saraylıların muhallelâtlarında geçen her bir kalem okunarak tanımlanmış ve tasnif edilerek bir ev kurgulanmaya çalışılmıştır. Saraylıların evlerinin oturma odası, yatak odası, mutfak ve hamam gibi temel yaşam alanlarına ait eşyalar özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Özellikle saraylıların kıyafet dolaplarının ve takı-mücevheratlarının detaylı dökümleri çıkarılabilmektedir. Saraylıların içinde Emetullah Hatun'un kıyafet dolabından mücevheratına, giyim-kuşam eşyasının (özellikle kürkleri) türleri ve cinslerine göre en zengin

kadın olduğu görülmektedir. Emetullah Hatun’u, sahip olduğu mücevherat ve diğer eşya türlerine göre Emine Hanım takip etmektedir. Ayrıca bu iki saraylıdan birinin bir sultan çerağı, diğerinin bir şehzadeye tabi bir kadın olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Çünkü Hafize ve Hürrem kadınların muhallefâtlarında bu tür bir bilgiye rastlanmamıştır. Ve bu kadınlar, Emetullah Hatun ve Emine Hanım’a göre daha sade bir eve ve giyim-kuşam eşyaları ile mücevherata sahiptir.

18. yüzyıl Osmanlı dünyasında saraylı kadın olmanın, sıradan Osmanlı kadınlarına göre toplumda daha imtiyazlı bir yere sahip olmayı beraberinde getirdiği söylenebilir. Saray terbiyesi ve eğitimi alan bu kadınlar, doğal olarak sıradan bir kadından daha farklı vasıflara sahiptir. Dolayısıyla saraylı bir kadın olarak paşa veya vali gibi nüfuzlu birisiyle ya da devlet kademesinde mevki sahibi olan yüksek ya da orta derecede bir memur ile evlilikler yapmışlardır. Mesela Hafize Kadın Bedestanî Hacı Bayraktar’ın oğlu Mehmet Ağa’yla, Hürrem Kadın Musahibzade İbrahim Bey’le ve Emine Hanım Ruus Kalemî kâtiplerinden Ömer Efendi ile evlenmişlerdir. Bu şekilde saraydan çıkan bir kadının evinin sıradan olması da beklenemezdi. Bu çalışmadaki saraylıların muhallefâtlarındaki kayıtlar böyle olmadığını göstermiştir.

Kadınları tanımlamak gerektiğinde Saraylı Emetullah Hatun kürkleri, Hürrem Kadın iğneleri ve Emine Hanım mücevheratı ile ön plana çıkmıştır. Saraylı Hafize Kadın’ın ince zevki ve zarafetini gösteren unsurlar, maddî unsura göre daha dikkat çekici olmuştur. Sonuç olarak bu dört saraylı kadının metrukâtından yola çıkılarak evlerinde kullandıkları eşyaların nitelikleri ve nicelikleri itibarıyla göz doldurduğu ve 18. yüzyıl İstanbul’unda zengin bir yaşam sürdükleri görülmektedir.

Kaynaklar

Osmanlı Arşivi; D. BŞM_MHF_d. 12840; D. BŞM_MHF_d. 12844; D. BŞM-MHF.d. 12849.

Aktepe M. Münir, “Damad İbrâhim Paşa”, İslam Ansiklopedisi (DİA), C 21, İstanbul, 1993, s. 441-443.

Argıt Betül İpşirli, “18. Yüzyılda Harem-i Hümâyun’dan Çırağ Edilen Cariyeler”, Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi/The Journal of Turkish Cultural Studies, 25, Ayırbaşım, İstanbul, 2011, s. 1-34.

Argıt Betül İpşirli, Hayatlarının Çeşitli Safhalarında Harem-i Hümayun Cariyeleri 18. Yüzyıl, İstanbul, 2017.

Argıt Betül İpşirli, Rabia Gülnuş Emetullah Sultan 1640-1715, İstanbul, 2014.

Ayvansarâyî Hâfız Hüseyin, Vefeyât-ı Selâtin ve Meşâhîr-i Ricâl, haz. Fahri Ç. Derin, İstanbul 1978.

Barkan Ömer Lütfi, “Edirne Askeri Kassâmına Ait Tereke Defterleri (1545-1659), Belgeler, C II (5-6), 1966, s. 1 vd.

Cezar Yavuz, “Bir Âyan’ın Muhallefatı”, Belleten, C XLI, S. 161, Ankara, 1977, s. 41-78.

Connor Carolyn L., Bizans’ın Kadınları, çev. Barış Cezar, İstanbul 2011.

Çadırcı Musa, “Hüseyin Avni Paşa’nın Terekesi”, Belgeler, C XI, S. 15, 1986, s. 145-164.

Çetin Altan (Ed.), Ortaçağda Kadın, Ankara 2011.

Davis Fanny, Osmanlı Hanımı, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 2009.

Emecen Feridun, “Ayan ve Muhallefatı: Karaosmanoğlu Hacı Mustafa Ağa”, CIEPO, (XIV. Sempozyum Bildirileri Eylül-Çeşme), Ankara, 2004, S. 141-148.

Faroqhi Suraiya, “Köle Pazarından Ararat’a 15. Yüzyıl Sonunda Bursalı Kadınların Yaşamöyküleri”, Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlama, Yaşamak, çev. Gül Çağalı Güven - Özgür Türesay, İstanbul 2003.

Faroqhi Suraiya, “Krizler ve Değişim 1590-1699”, Ekonomik ve Sosyal Tarih, C 2, Ed. Halil İnalçık, Donald Quataert, İstanbul 2004.

Hinz Walther, İslâm’da Ölçü Sistemleri, çeviren: Acar Sevim, İstanbul 1990, s. 15.

Kaçın Bülent, Selçuklu Hatunları Büyük Selçuklu Devleti Hanedan Üyelerinin Siyasî Evlilikleri, İstanbul 2017.

Kafadar Cemal, “Mütereddît bir Mutasavvîf Üsküplü Asiye Hatunun Rüya Defteri 1641-43”, Topkapı Sarayı Yıllığı, V, 1992, s. 168-222.

Keskin, Yasemin, Lâle Devri’nde Kadınlar: Eyüp Örneği, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Balıkesir, 2015.

Kepeci Kamil, Tarih Lûgati, Tan Matbaası, 1952.

Koçu, Reşat Ekrem, Türk Giyim Kuşam ve Süsleme, Ankara 1967.

Küveli Özer, “Kösem Sultan’a Ait Bir Muhallefât Kaydı”, Cihannüma Tarih ve Coğrafya Dergisi, S. I/2, Aralık, 2015, s. 131-143.

Küveli Özer, “IV. Murad’ın Torunu Fatma Hanım Sultan’ın Muhallefâtı”, Cihannüma Tarih ve Coğrafya Dergisi, S. II/2, Aralık, 2016, s. 163-175.

Lajos Fekete, “XVI. Yüzyılda Taşrahı Bir Türk Efendi Evi”, Belleten, C XLIII, S. 170, Ankara 1979, s. 457-480.

Mehmed Süreyya, Sicill-i Osmanî 3, Yay. haz. Nuri Akbayar, İstanbul 1996.

Osmanzâde Ahmed Tâib, Hadikatü’l-Vüzera, İstanbul 1271.

Özcan, Abdülkadir, “Kabakulak İbrahim Paşa”, İslam Ansiklopedisi (DİA), C 21, İstanbul, 2000, s. 328-329.

Pakalın Mehmet Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, III, İstanbul 2004.

Parlatır, İsmail, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Ankara 2006.

Pierce Leslie P., Harem-i Hümayun Osmanlı İmparatorluğu’nda Hükümlerlik ve Kadınlar, İstanbul 1998.

Savaş Saim, “Sivas Valisi Dağıstânî Ali Paşa’nın Muhallefâtı XVIII. Asrın Sonunda Osmanlı Sosyal Hayatına Dâir Önemli Bir Belge”, Belgeler, C XV, S.19, Ankara 1993, s. 249-390.

Sertoğlu Midhat, Osmanlı Tarih Lûgati, İstanbul 1986.

Taş Kenan Ziya, Osmanlı Devleti’nde Harem Hayatı, Ankara 2013.

Tekin Zeki, “Kemhacı”, Ahilik Ansiklopedisi, C 2, Ankara 2014, s. 60-61.

Telci Cahit, “Muhassılın Serveti: Aydın Muhassılı Abdülbaki Paşa'nın 25 Temmuz 1697 (6 Muharrem 1109) Tarihli Muhallefatı”, Tarih İncelemeleri Dergisi, C XXVI, S.2011, s. 551-576;

Telci Cahit, Canik Muhassılı Vezir Elhac Ali Paşa'nın 1779 Tarihli Muhallefat Defterleri”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, IV, 2000, s. 159-182.

Ulusoy M. Çağatay, Harem II, İstanbul 2013.

Ünal Mehmet Ali, Osmanlı Müesseseleri Tarihi, Isparta 1998.

Wetzel Jodi; Espenlaub, Margo Linn; Hagen, Monys A.; McElhiney, Annette Bennington; Williams, Carmen Braun; Women's Studies Thinking Women, America 1993.

Zilfi Madeline C , “Muslim Women in the Early Modern Era”, The Cambridge History of Turkey: The Later Ottoman Empire, haz. Suraiya N. Faroqhi, Volume III, 2006, 226-255.

İnternet kaynakları

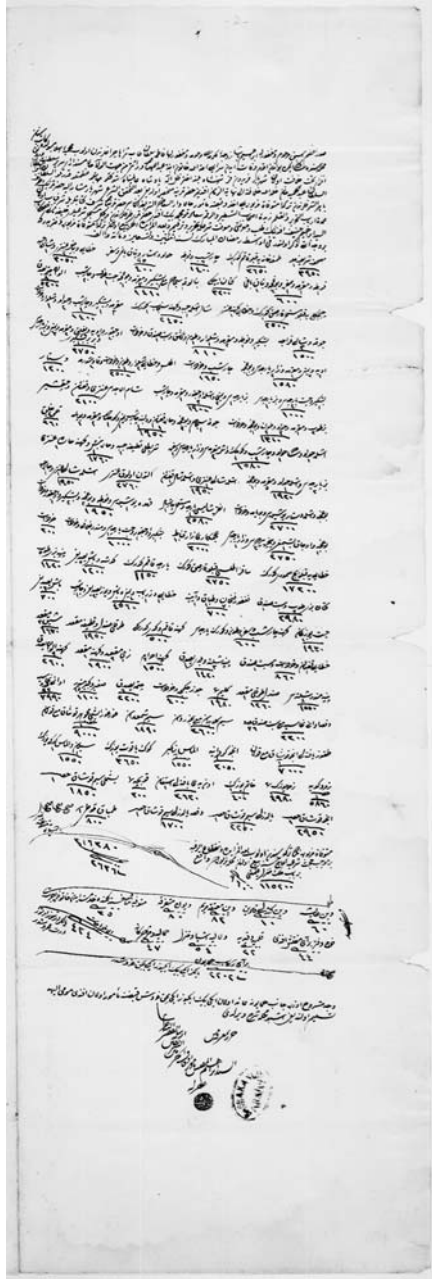
Katip Sinan Sokağı ve Katip Sinan Camii https://moovitapp.com/index/tr/toplu_ta%C5%9F%C4%B1ma-Katip_Sinan_Camii_Soka%C4%9F%C4%B1_ve_Katip_Sinan_Soka%C4%9F%C4%B1_kesi%C5%9Fimi-Istanbul-intersection_1523281-1563 (15.05.2018)

http://www.haberkultur.net/HD3755_-katip-sinan-camii-garip-cami.html (15.05.2018)

www.kulturportali.gov.tr (27.05.2018)

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

EK 1: Emetullah Hatun’a ait muhallefât kaydı

EK 1'in çeviri metni:

Sadr-ı a'zam-ı esbak merhûm ve mağfûrun-leh İbrahim Paşa zevce-i mükerrerresi merhûm ve mağfûrun-leha Fatma Sultan tâbe serâhâ çerağlarından olup mahmiyye-i İslanbol'da Kâtip Sinan mahallesinde sâkine iken bundan akdem vefât eden Serayî Emetullah Hatun ibnetü Abdullah'ın verâseti min-ciheti'l-velâ hâlâ mesned-ârâ-yı serîr-i saltanat ve revnak-ı efzâ-yı taht-ı hilâfet olan şehriyâr-ı Feridûn fer-şehinşâh-ı bülend-ahter-i zıllullah padişah-ı âlem-penâh şevketlü mehâbetlü azâmetlü kudretlü Es-Sultan İbnü's-Sultan Es-Sultan Abdülhamid Han halledellâhu hilafetühü ilâ nihayetühü'z-zaman efendimiz hazretlerine münhasıra olduğı ba'de't-tahakkuku'ş-şer'i şehriyâr-ı müşârünileyh hazretlerinin taraf-ı bâhirü'ş-şereflerinden tereke-i müteffât-ı mezbûreyi ahz u kabza memûr hâlâ Dâru's-sa'âdetü'ş-şerife ağası hazretlerinin şeref-kitabetleriyle şeref-yâb olan umdetü erbâbü't-tahrir ve't-ta'lim zübbetü ashabü't-tastîr ve'r-rakam sa'âdetlü Mehmed bey efendi hazretleri taraflarından vekil-i müseccel-i şer'ileri Halife-i Sâni Haseki-bâb Es-Seyyid İbrahim Hanif Efendi'nin taleb ve ma'rifeti ve ma'rifet-i şer'le tahrir ve terkîm ve ba'de'l-müzâyede âhere bey' olunan tereke-i müteffât-ı mezbûre defteridir ki, ber vech-i âtî zikr olunur fi evâsıt-ı Ramazanü'l-Mübarek li-sene isneteyn ve tis'in ve mic ve elf

Eşyanın Adı ve Adedi	
Müşaf-ı Şerif-1 cild	3.950
Tamgahaneye kaplı kakum kürk-1	3.650
Çarşaf altı ve futa-1	1.400
Havlü ve astar ve yatak bağı ve sofrâ-65	400
Hatâyî ve beyaz entâri 2 ve şalî cübbe 1	3.050
Futa 1-makrama 1 ve sofrâ 1 ve bohça 6 ve yatak bağı 1	600
Keten ipliğı	3.200
Benalüka seccade 1 ma'a peşkir 1 ve makrama 3 ve bohça 1-çit kılıf 1 ve çarşaf 20	1ç410
Elvan çitme yastık 8	5.200
Çiçekliye kaplı müstamel karsak kürk 1 ve Hatâyî köhne entâri 1	2.500
Şal işleme cübbe 1 ve köhne sincap kürk 1	2.450
Makrama 3 ve peşkir 1 ve çarşaf 1 ve havlü 2 ve şalvar 1 ve hırdavat	1.400
Çuka ve şalî ferace 3	1.500
Peşkir 1 ve futa 1 ve makrama 2 ve şalvar 1 ve don 1 ve kaşık ve sepet sandık 1 ve hırdavat	810
Uçkur 2 ve oya 7 ve yağlık 2 ve makrama 2 ve yemeni 3 ve bez parçası ve berber peşkiri 1	3.750
Oya 2 ve yemeni 3 ve markama 1 ve zar parçası 2 ve bohça 1	1.580
Çarşaf ve hırdavat	1.650

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

813

Atlas ve Hatâyî şalvar 2 ve don 1 ve hırdavat ve kavuşturma	2.500
Destar	1.200
Peşkir 1 ve çit parçası 2 ve bez parçası 1	1.000
Bez parçası 1 ve yemeni 3 ve işleme uçkur 3 ve makrama 1 ve çarşaf 1	1.900
Şam alacası entâri ve kaftan ve çakşır	2.100
Bez 2 top ve makrama 1 ve havlu 2 ve don 2 ve bohça 1 ve hırdavat	1.310
Çuka seccade 1 ve bohça 2 ve hare kaftan 1 ve dülbend çarşaf 1 ve yemeni 1 ve gömlek 1 ve makrama 2 ve boyama 1	1.950
Telli yağlık	360
İşleme havlu 1 ve sade havlu 1 ve çarşaf 2 ve gömlek 1 ve iş/aş makraması 2 ve zar parçası 1 ve sofrası 1	1.580
Şeritli kadife cübbe 1 ve hare biniş 1 ve köhne hare entâri 1	1.760
Bez parçası 3 ve işleme havlu 1 ve makrama 5 ve bohça 1	1.920
İşleme şalı entâri 1 ve işleme şalı kaftan 1	1.950
Altunoluk entâri	2.760
İşleme şalı entâri 1 ve hare cübbe 1	1.950
Bohça ve işleme destar puşidesi ve boyama ve hırdavat	2.700
Ankara şalisi parça 1 ve müstamel çarşaf 1	2.580
Kahve puşidesi 1 ve futa 1 ve Bohça 2 ve peşkir 2 ve uçkur 1 ve hırdavat	1.950
Bohça 1 ve ocak peşkiri ve pencere perdesi 2 ve zar parçası 1	2.750
Acemkâri zar kanat 10	3.000
Peşkir 1 ve uçkur 1 ve çit parçası 1 ve minder kılıfı 1 ve hırdavat 1	1.000
Hırdavat	300
Hatâyîye kaplı Beç samuru kürk	17.200
Sakız atlası kaplı karsak kürk	3.750
Parça kakum kürk	1.150
Köşe ve baş yastığı-5	1.200
Penbe bezi-5 top	1.420
Keten bezi 5 top ve sepet sandık 1	2.980
Fağfur fincan 7 ve tabak 1 ve ayna 1	700
Hatâyî 1 ve zirbab/zerbab 1 ve yemeni 4 ve baş ve yüz yastığı ve çarşaf 1	4.560
Baş yastığı-6	700
Çit yorgan-10	1.930
Köhne çarşaf ve sofa ve don ve kürk parçası	600
Köhne kakum ve kedi kürkü	500

Taraklı sandal ve kadife mak'ad	1.950
Şayak mak'ad-3	1.630
Hatâyî kaftan 1 ve hırdavat ve sepet sandık-1	860
Penbe şilte 3 ve beledi yastık-1	1.420
Köhne ihram-2	1.500
Zili mak'ad 2 ve köhne mak'ad-1	1.900
Köhne elvan yastık-9	2.600
Penbe minder şiltesi-4	1.550
Sandal taraklı mak'ad-1	1.260
Kilim-2	1.680
Ceviz çekmece ve hırdavat	400
Çitme yastık-6	2.200
Sağır ve kebir minder-10	1.100
Evani nuhasiye- 92 adet	7.990
Def'a evani nühasiye ma'a sepet sandık- 76 adet	3.300
Sim/gümüş gülabdan ma'a buhurdan	3.600
Sim/gümüş şamdan	1.890
Gurgur işi mücevher kuşak ma'a kolan 1 çift	9.000
Dokuz yaftalı inci kuşak 1 ma'a kolan	7.000
İnci gerdaniye 1	3.050
Elmas zih-gîr 1	1.550
Gök yakut yüzük 1	3.650
Seylan 1 ve elmas göğü yüzük 1	1.550
Zümrüt ve küpe 1 çift	5.860
Zümrüt yüzük 2	4.980
Hâtem yüzük 1	400
On yedi bafteli istefan-1	3.630
Kopça-1	300
Yeşimli sim/gümüş kuşak-1 çift	1.850
İnci kuşak-1 çift	2.950
Yaldızlı sim/gümüş kuşak-1 çift	2.250
Def'a yaldızlı sim/gümüş kuşak-1 çift	1.700
Tombak kutu-1	800 akçe

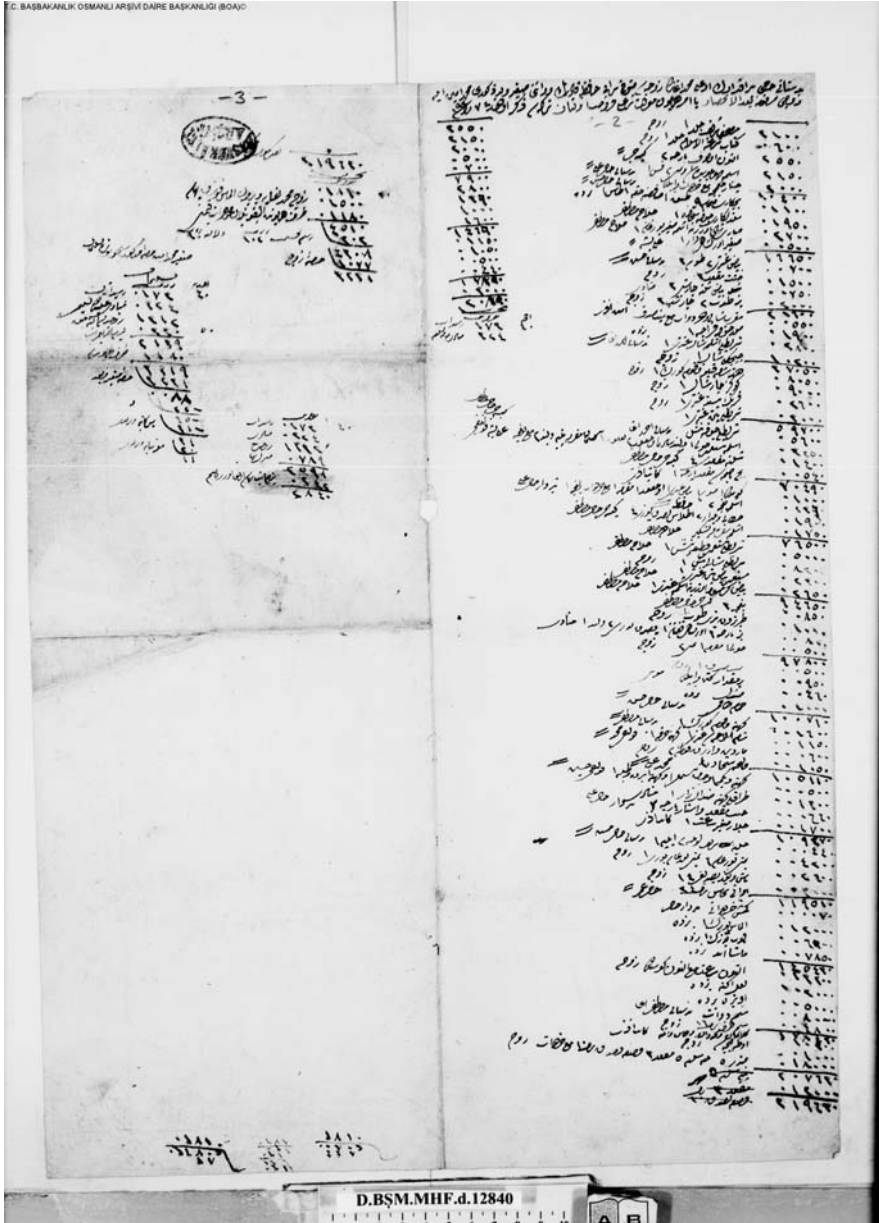
18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

815

Müteveffât-ı mezburenin terekesinden olup ba'de'l-müzâyede ve inkitâ'u'r-rakabe ber muceb-i hüccet-i şer'îye El-Hac Hasan'a bey' olunan mahalle-i mezbûrede vâkî 1 bab mülk menzil kıymeti 115200 akçe-960 kuruş	eşya-yı mütenevvia ve menzil
Yekûn	316.380 akçe bi hesap-ı kuruş 2.636,5
Zuhûrât	
Deyn-i Ayşe 60 kuruş	
Deyn-i Keteli kadın 10 kuruş	
Deyn-i mu'taka Meryem 82 kuruş	
Duyun-ı müteferrika 80 kuruş	
Müteveffiyenin hastalığında hizmet eden hatunlara ücret 35 kuruş	
Harc-ı defter berây-ı müfettiş efendi 44 kuruş	
Kalemiye ve kaydiye 22 kuruş	
Dellâliye eşya ve menzil 54 kuruş	
Hammâliye ve müjdegâne 47 kuruş	
Yekûnu ihracat 434 kuruş yalnız dört yüz otuz dört kuruş	
Sahul baki berây-ı rikâb-ı hümâyûn 2202,5 kuruş	
Vech-i meşrûh üzere canib-i hümâyûna ait olan iki bin iki yüz iki buçuk kuruş kabzına memur olan efendi-i mümâileyhe teslim olduğu işbu mahalle şerh virildi	
Hurrîre ma'rîfet-i sin	
Es-Seyyid İbrahim el-müfettiş bi-umur-ı Evkafî'l-Haremeyni's-şerîfeyn erselehû el-fakîr ileyhi azze-şânuhû	
Gafera-lehû	
Mühür	

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrükâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

Ek 2'nin çeviri metni**Sayfa 1**

Bedestanî Hacı Bayrakdarın oğlu Mehmed Ağa'nın zevcesi müteveffiye Sarayî Hafize Kadın'ın terekesinden taraf-ı hümayunda ber-muceb-i tahmin ahkonulan mücevherât.

-ortası zümrüd elmas kebir kuşak 6 çift-gerü gelüp zevce verildi

-Altun bilezik 1 çift-20 kırat-40 miskal-5 dirhem

-Elmas çiçek 1 parça?

-Etrafi elmaslı hayye/habbe zümrüd küpe 1 çift-600 kuruş

-Elmas zihkir 1 parça? -200 kuruş

-Toplam: 1.180 kuruş

-Teslimat

Sayfa 2

Bedestani Hacı Bayrakdar oğlu Mehmed Ağa'nın zevcesi müteveffiye Sarayî Hafize Kadın'ın veraseti sagir veled-i zükuru Mehmed Emin ile zevci merkuma badel-inhisar bâ-emr-i hümayun marifet-i şerle fûruht olunan terekesi zıkr olunur. Fi sene 7 RA sene 192

Eşyanın Adı ve adedi	
Mushaf-ı şerif 1 cild/zevc	3.100
Kitab-i şerhi'l İslam 1 cild/zevc	600
Altunoluk-2 parça/kiseci	2.550
İşleme kahve puşidesi 1- ve yemeni 2-fes 1	2.150
Çınar çekmece ma'a hırdavat ve iplik/Bedestani Hacı Ali-Bedestani Hacı Hasan	2.000
Ara toplam	10.400
Beckari sahan 9- tabak 1- 1 çift-tas 1-perde	1.100
Mağribkârî çuka seccade 1/15/Hallac Mustafa	1.950
Sarı şali üzerine işleme sagir yorgan-1/Hallac Mustafa	2.700
Sagir evrenşâhi dar- 1 /Ali Beşe	500
Ara toplam	1.665
Beyaz entari 2- don 3/Bedestani Hasan	700
Çit mak'ad 3/zevc	1.500
Beyaz şilte çarşaf- 3/münadi	750
Bez 2 top- çarşaf/zevc	2.000
Ara toplam	21.600

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

819

Magrib şalı ve hırdavat ma'a sepet sandık/Emin Efendi	550
Mor çuka ferace 1/bizde	1.900
Şeritli işleme şal enteri/Bedestani Ahmed Ağa	2.800
Çiçekli şal 1/zevc	10.200
Ara toplam	37.050
Düz şala kaplı kürk 1/zevc	8.050
Göğz çarşaf 1/zevc	9.000
Frenk pesend? enteri/zevc	2.600
Şeritli tire enteri/1	3.000
Ara toplam	59.700
Şeritli çuka biniş/Bedestani Ahmed Ağa	5.600
İşleme müstamel havlu 1-dülbend sade 1 ve uçkur 2- nalin 1- peştamal makras-penbe dülbend 2 ma'a bohça/Ali Beşe Koltukçu/Kiseci Hacı Mustafa	3.250
Şilte mak'adı 4 çift/Kiseci Hacı Mustafa	1.400
Bec basması mak'ad parça 1/Katib Efendi	540
Ara toplam	70.490
Gömlek 1-don 1-beyaz enteri 1-uçkur 1 makrama 1 ma'a hırdavat ve bohça 1/Teberdar Hacı Ali	1.000
İşleme 2 bohça hafize/hafza	1.360
Hatâyî ve beldar 2-atlas yasdık yüzü/Kiseci Hacı Mustafa	1.900
İşleme sofra ve peşkir/Hallac Mustafa	1.750
Ara toplam	76.500
Şeritli müstamel kadife biniş 1/Hallac Mustafa	5.000
Şeritli şalı biniş 1/zevc	8.200
Müstamel penbe-beyaz entari 1/Hallac Mustafa	2.300
Beyaz germude üzerine işleme enteri 1/Hallac Mustafa	2.650
Ara toplam	94.650
Bohça 3/Kiseci Hacı Mustafa	850
Trabzon bezi 1 top/zevc	1.000
Bez 6 parça-Avrupai kaftan 1-yasdık yüzü 2- dülbend 1/münadi	800
Havlu 1- makrama-1 yemeni 2/zevc	500
Ara toplam	97.800
Sepet sandık 1/zevc	500
Bir miktar keten ve iplik-/Musa	950
Sandal perde	460

Hamam takım/Bedestani Hacı Hasan	1.000
Ara toplam	100.710
Köhne kakum kürk 1- Bedestani Mustafa	1.600
Şam alacası enteri 1-köhne hırka 1- Kolcu/kolancı Mehmed	1.150
Mardinvari ? futa 2- zevc	600
Kaliçe seccade 1-Mehmed Ali	1.050
Ara toplam	105.110
Köhne dikme ve hırka müstamel 1 ve köhne perde ? 1/Kolancı Hüseyin	500
Taraklı köhne sandalzar? 1/münadi	1.300
Çit mak'ad ve astar parça 7/Teberdar Hacı Ali	660
Çılgar sağır saat 1/Katib Efendi	1.700
Ara toplam	109.270
Hilye-yi şerif levhası 1- penbe 1/Bedestani Hacı Hasan	440
Yemeni yorgan 6 –yemeni yorgan yüzü 1/zevc	4.200
Baş ve yüz yasdığı 14	2.600
Evani nühas 24 kıyye/Hacı Ömer	3.000
Ara toplam	119.510
Gümüş hırdavatı/Teberdar Hacı	70
Elmas yüzük/bizde	12.000
Yakud yüzük/bizde	6.000
Maşallah/bizde	7.850
Ara toplam	145.430
Altun saat ma'a altun köstek/zevc	13.200
Lal iğne/bizde	2.000
Avize/bizde	5.000
Sim divit/Bedestani Mustafa Ağa	4.800
Ara toplam	178.420
Sim tarak 16 kıyye/zevc	10.200
Gülabdan ve buhurdan/Kâtip Efendi	-
Oda kaliçesi/zevc	1.000
Minder 5 penbe şiltesi 5-mak'ad - 3 kadife yasdık 10 adet ma'a hırdavat/zevc	18.000
Ara toplam	207.630
Penbe kise- mak'ad 3-kadife yasdık	12.000
Ara toplam	219.630

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

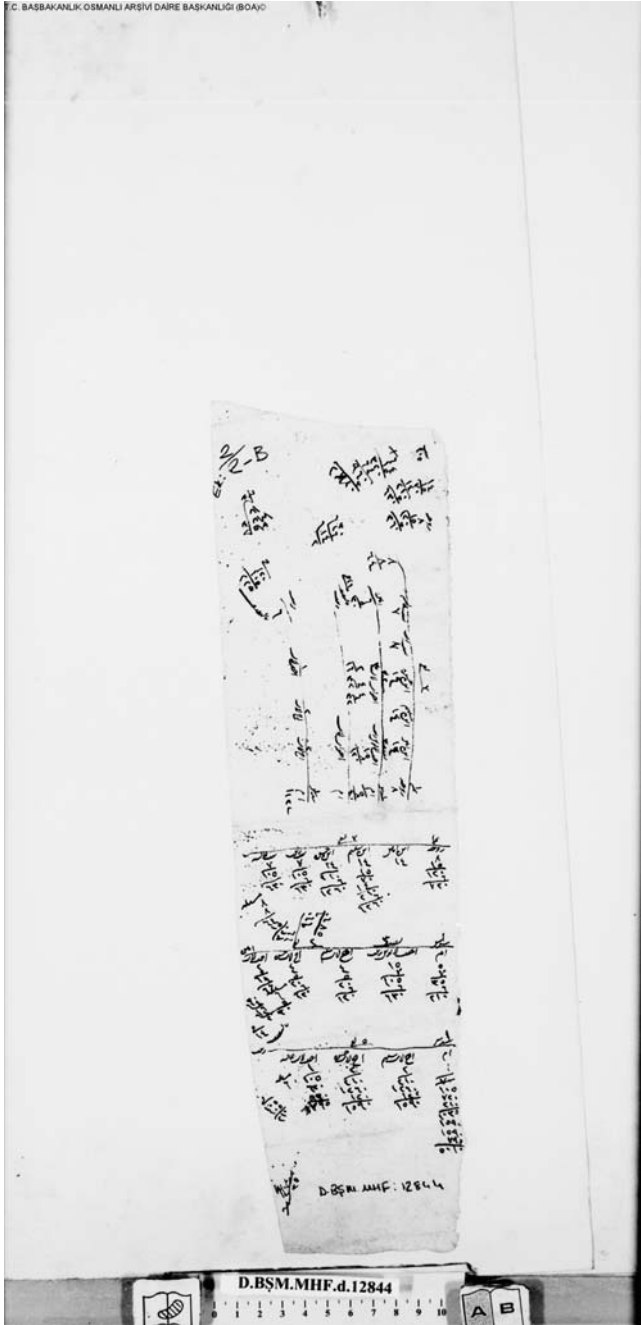
EK 3: Saraylı Emine Hanım’a ait muhallefât kaydı

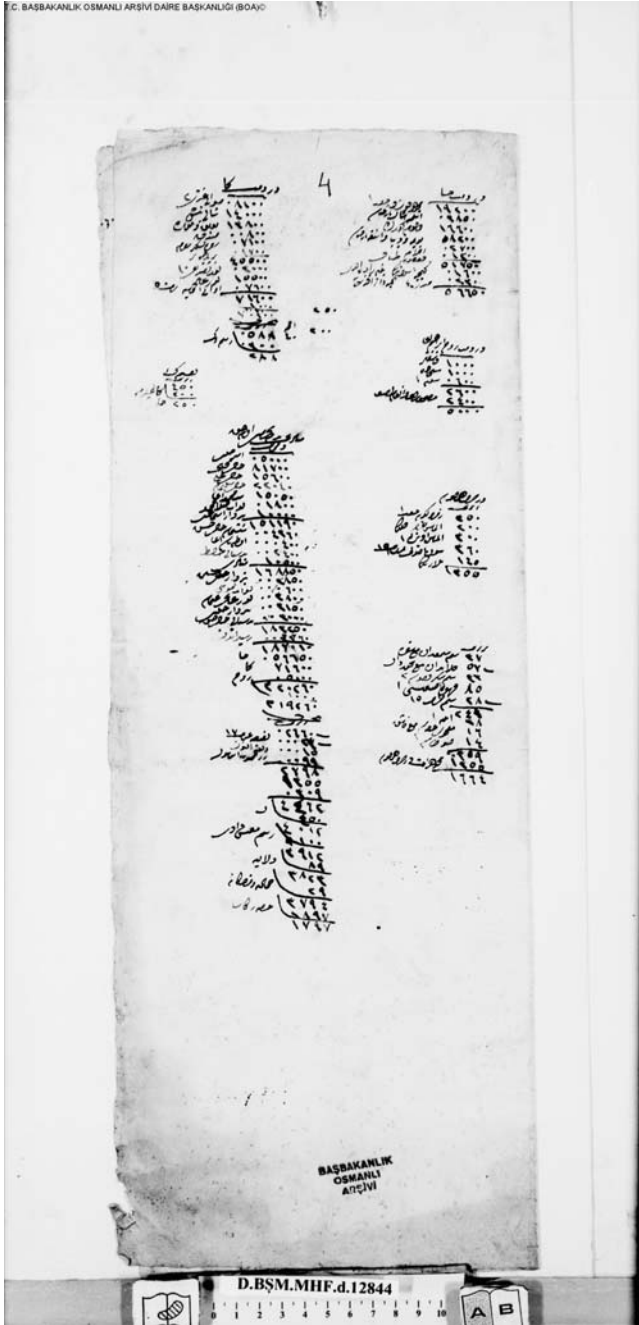

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrukâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

EK 3'ün çeviri metni:**Sayfa 1**

Musahib İbrahim Ağa zevcesi Serayî Hürrem Kadın fi 21 Cemaziyelâhir sene 92

Eşyanın adı ve adedi	
Sagır mücevher kuşak 1 çift ma'a kolan	19.200
Zümrüt iğne 2/Emir Halil	5.000
İnci iğne 6 adet/Hacı Yahya	1.690
Elmas iğne 5/Hacı Ali	12.000
Elmas yüzük 1/Hacı Yahya	8.700
Ara toplam	46.590
Sarı çiçekli şal 1/Hacı Yahya	12.300
Penbe çarşaf 1/Hacı Yahya	5.000
İşleme şal parçası/ha	3.050
İşleme şala kaplı su samuru kürk/Hacı Yahya	26.900
Ara toplam	-
Çubuklu şala kaplı kakum kürk/ha	16.600
Şam alacası ve beyaz entari 2/Hacı Süleyman	600
Nağznefi? pesend? şal entari 1/Hacı Yahya	18.400
Şeritli beldar entari 1- germude entari 1	9.000
Ara toplam	139.240
Çubuklu kadife1 fersude üzerine işleme entari 1/Hacı Süleyman	4.000
Çiçekli sevayi entari 2/ka	8.100
Beyaz fersude üzerine işleme entari 1-beyaz kaftan 1/Hacı Yahya	3.400
Sarı şali şeritli biniş ma'a bohça 1 ka	14.000
Ara toplam	
Yeşil şeritli şali cübbe/Şişman Hacı Hasan	3.400
Yağlık ve çevre 20 parça ka	13.800
Destmal parça 28/Molla Mehmed	1.800
Defa destmal 28 parça/Teberdar İsmail	2.900
Ara toplam	110.640
Boyama 5 diba ve üstüfe parça 2	8.200
Baş yemenisi 21/Hacı Yahya	7.000
İşleme uçkur 7-elvan parça 20/Hacı Süleyman	1.600
Bohça 3-mağrib şalı 1 ma'a hırdavat/Hacı Ali	1.200
Ara toplam	108.640

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

827

? 4 ? bağa? 3 bez ve bez diba 9 soma? 3	1.000
Sandık 1	800
Yeşil çuka ferace 1/Teberdar İsmail	1.950
İş makraması 1 havlu 2-sofra 1/Odabaşı Ağa	400
Ara toplam	112.790
Benaluka seccade/zevc	1.000
İşleme havlu 1- iş makraması 1- işleme sofrası peşkeri 1	7.100
Üstüfe kahve puşidesi 3- şal 1/Hacı Süleyman	4.600
Çiçekli ve şali entari 2- kaftan 1/Hafız	2.400
Ara toplam	127.890
Dur germsud 2- mehterhane 1-entari Seyyid Mehmed	2.050
Çiçekli Sakızkari entari 1-bohça 1/Seyyid Mehmed	4.000
Müstamel germsud entari 2/Hacı Süleyman	840
Hamam takımı ve hırdavat/Berberide	920
Ara toplam	135.700
Bez parçası 1 ka	175
İçlik gömlek 3-beyaz entari 1-çarşaf- 2 beyaz seccade 1-bohça 1/münadi	4.950
Şalvar 13 -içlik 2/Teberdar İsmail	3.950
İçlik gömlek 24-çarşaf 1-don 1-peşkir 1- ayna sandık/Teberdar Hüseyin	3.850
Ara toplam	150.150
Yıldızlı leğen ibrik/müdani	3.600
Beckari fincan 14/Şişman Hasan	960
Çınar çekmece/Musa bevab	600
Köhne çuka makat 3/Moralı Osman	3.800
Ara toplam	159.110
Üsküfe yasdık 5/Teberdar Halil	3.150
Baş yasdığı 4-yüz yasdığı 1/Teberdar İsmail	1.200
Ehram 1- kapı perdesi ha	2.700
Yüz yasdığı 10 ka	3.000
Ara toplam	169.260
Yatak bağı 5/münadi	1.950
Yemeni ve çiçekli ve basma yorgan 12 ka	15.500
Fağfur tabak 8- Beç saat 5- ? tabak 1- iskembe 1 ca	1.200
Şilte 4/Hacı Ali	2.400
Ara toplam	190.210
Şilte 1/zevc	600

Şilte minder 3/Bedestani Hacı Hasan	3.000
Selanik keçesi 1/Penbezade	1.600
Kadife yasdık 6 çift/Hacı Süleyman	11.000
Ara toplam	226.410
Minder ha	3.300
Evani-i nühas 50 parça ka	7.600
Mineli tepsi/Hacı Hasan	550
Ara toplam	217.860
Mushaf-ı şerif/zevc	2.400
Kalan	220.260
Mihr-i yekûn ve nafaka	44.880
Toplam	265.140

Sayfa 2- Saraylı Emine Hanım'ın Muhallefâtı

Ruus Kalemi küttabından Ömer Efendi'nin zevcesi saraylı Emine Hanım tabi-i Şehzade Sultan Selim Efendi fi 24 Cemaziyelâhir sene 92

Eşyanın adı ve adedi	
Musaddef çekmece 1/zevc	3.600
Nefti? şala kaplu karsak kürk 1/zevc	9.800
Mor çuka ferace 1/zevc	1.800
Şeritli diba 1/zevc	8.000
Şal üzerine suzeni enteri 1/zevc	4.000
Ara toplam	27.200
Şeritli sevai 1-durzdal? entari 1	7.100
Kutnu çiçekli şal entari 1- altınoluk entari 1/zevc	18.100
Sarı şal üzerine işleme entari 1-beyaz germsûd üzerine işleme entari 1/zevc	9.100
Şeritli dürşal entari 1-abaî entari 1 ka	6.100
Ara toplam	67.600
Çiçekli ve penbe şalvar 2- çiçekli parçası 1/zevc	3.900
Havlu 1 gömlek 1- don 1- köhne entari 1/zevc	1.755
Çınar sandık 1 ve hırdavat/zevc	900
Sırma işleme mak'ad 2/zevc	36.000
Ara toplam	110.150
Sırma işleme yasdık 10/zevc	40.000

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

829

Bez mak'ad 3- çekmece 1 ka	1.000
Sırmalı kapı perdesi 1-ocak yaşmağı 1/zevc	10.000
Mor perde 1/zevç	2.000
Ara toplam	163.150
Mor şal üzerine işleme donluk 1/zevc	18.000
İşleme şal kahve makraması 2/zevc	7.400
İşleme kahve makraması 5/zevc	3.600
İşleme kahve puşidesi 2/zevc	19.000
Ara toplam	211.150
Hamam takımı/zevc	2.100
Çevre ve yağlık 6- oya 1-bohça 1 zevc	700
Bohça 4-durşani cüppe 1/zevc	1.200
İşleme havlu 5/zevc	4.800
Ara toplam	226.250
Atlas üzerine sırma bohça 1 kahve puşidesi 1/zevc	8.000
Sepet sandık 1/zevc	300
Fincan 31/zevç	1.800
Çalar saat 1 kahve hırbası	4.600
Ara toplam	240.950
Musaddef iskemle/zevc	2.600
Mardinkari mak'ad 2- yasdık 12/zevc	36.000
İşleme yüz yasdığı 5- köşe yasdığı 18/zevc	7.000
Sırmalı köşe yasdığı 2 – bulgur yasdık 4- üstüfe yasdık 1/zevc	6.700
Ara toplam	293.250
Şayak orta keçesi 2/zevç	4.000
Şeritli penbe ehram 1/zevc	2.700
Üstüfe donluk 1/Bedestani Hafız ve Ali Ağa	7.000
Mak'ad 1/zevc	1.500
Ara toplam	308.450
Üstüfezar perde 1/zevc	3.600
Müstamel sincap kürk 1-ehram 1/münadi	200
İşleme kadife/şal seccade 1/zevc	2.600
İşleme şal kaplı kakum kürk 1/zevc	11.000
Ara toplam	360.050
Leh kulabdâni şeritli kadife biniş 1 ma'a Bohça/zevc	16.200

Yemeni parça 21-bohça 2/zevc	2.400
Beyaz entari ehram 1/zevc	1.200
İşleme Sakız peşkir 1/zevc	3.000
Ara toplam	382.850
İş makraması 2-havlu 2- bez parça 1/zevc	1.350
Lime terlik top 1- camekan döşemesi 1/zevc	3.400
Gömlek içlik 10- 1 top/zevc	5.000
Dülbend don 5- ma'a bohça ha	1.000
Ara toplam	393.600
Şal yorgan 2/zevc	4.000
Suzeni ve yemeni yorgan 3/zevc	3.700
Def'a yorgan yemeni 8/zevc	7.000
Şilte 3-yasdık 2/zevc	6.200
Ara toplam	414.600
Yasdık 3-çarşaf 1/zevc	1.300
Yaldızlı leğen 2-ibrik 1/zevc	3.200
Evani-i nühasiye 20 parça/zevc	3.000
Ara toplam	422.000
Minder yünü 6 adet 306 kıyye 306-18=288 306/3348/zevc	5.508
Şilte 1/zevc	3.000
Ayna 1/zevc	3.600
Hırdavat-1 menzil/zevc	2.000
Ara toplam	436.108
Sim hardal 1/zevc	7.600
Homa sofrası 2/zevc	9.000
Tonbak tas 1/münadi	800
Evani-i simiye ha	219.000
Ara toplam	672.508
Nısf-1 mihir der zimmeti/zevc	50.000
Ara toplam	722.508
Akçeyi kuruşa verirdi-1 kuruş 120 akçe-Bi hesabı kuruş	6.020,5
Residat	3.000

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

831

Mücevherat	11.968+6.020,5= 17988,5- 250= 17738,5-444(resm)= 177294,5= 135(dellaliye)= 17159,5-21,5 (hammaliye ve hizmetkâr)= 171 38-8569 (hisse-yi zevc)= 8569(hisse-yi rikâb)
Mücevherat 11968-8569 (hisse)=3399	-
B yüzü	-
12800 mücevherat+6020 (furuht) =18820	-
Mücevherat	-
?	160
Sagır elmas çift	300
Zümrüt yüzük 1	170
Elmas yüzük 1	750
Elması sökülmüş kaytan	8
Ara toplam	1.388
? resminde ortası yakut sagır elmas kuşak çift 1	400
Ortası zümrüt kebir elmas kuşak 1 çift	1.300
Elmas bayraklı la'l küpe 1 çift	320
On üç aded yakut hazneli? incü ? püsküllü gerdaniye 1	1.180
Ara toplam	4.588
Altun saat ma'a köstek	25
Elmas kakma altun saat ve mücevher köstek	250
Elmas başlı altun bilezik 1 çift	830
Tenzüha? resminde elmas masası 1	1.050
Ara toplam	6.743
Mineli elmas kaytan	1.200
Zümrüdlü salkım elmas avize 1	720
Elmas bafteli kaytan 1	600
Elmas zihkir	120
Elmas bayraklı zümrüt küpe 1 çift	600
Ara toplam	9.983
Zümrüt kebir iğne 2	300
İnci iğne 3	30
Tıfil iğne 1	15
Ortası sökülmüş yüzük halkası 1	10

Ara toplam	10.338
Acemkari yeşim macun hokkası 1	40
Yanya sim sandık 1	40
İncili elmas iğne 1	900
İncili iğne 1	650
Ara toplam	11.968
Samur kürk 1	800
-	12.768

Sayfa 3

Merhume Emine Hanım'ın terekesinden gerek taraf-ı devletlerinde kalan mücevherat ve kürk bahasından ve gerek satılan eşya ve gümüşler bahasından ceman yekûn on sekiz bin yüz altmış sekiz kuruş hâsıl olup nısfiyet üzere taksim olundukda hisse-i devletlerine dokuz bin seksen dört kuruş isabet edip lakin ahkonulan mücevherat bahası hisse-yi devletlerine bahası olmak üzere taraf-ı devletlerinde ahkonulan mücevherat bahasından aşşağı varıldıkda üç bin altı yüz seksen dört kuruşa zevci tarafına geri verilmek iktiza eylediği taraf-ı şer'den verilen defterde zikr olunmuşdur ne-vechle irade

12526,5-6263(hisse)=6263(hisse)

9325-6263(hisse-yi hümayun ?)=3062-1294,5(geri gelen)=1767,5-1250=517,5

Zevc ibn-i Emin ibn-i Selim ibn-i Hasan binti Zeynep binti Ayşe

Üm uhd li-ebeveyn Zeynep (nısf) ah-ı li-ebd Selim ah-ı li-ebd Hasan uhd-u li ebd emin

Üm ah-ı li-ebd Selim ah li-ebd Hasan uhd li-ebd Ayşe

Sayfa 4

Eşyanın adı ve adedi	
Der-zimmet-i ha	
Mücevher kuşak 1 çift	19.200
İşleme şal parçası	3.850
Kakum kürk	16.600
Boyama ve diba ve üstüfe parçası	58.200
Ehram	2.700
? tabak	1.200
Ara toplam	51.750
Kiçe-yi Selanik/Penbezade Efendi	1.600

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrukâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

833

Minder 4/Kisedar Efendiye	330=56.650
Der-zimmet-i zevci İbrahim Ağa	
Kaşıklar	1.000
Seccade	1.000
Şilte	600
Ara toplam	2.600
Mushaf-ı şerif ve en'am-ı şerif	2.400=5.000
Der-zimmet-i hümayun	
Zümrüt küpe 1 çift	350
Elmas çarkıfelek	200
Elmas avize 1	300
Boyun altunu 15	360
Bilezik 145	1.355
Sim şamdan ma'a sofrası	37
Gülâbdan ma'a buğurdan	57,5
Sim şeker kutusu 2	33
Kahve tepsi? 1	85
Sim tarak 15	87,5
Ara toplam	246
İğne 1	38
Macun hokkası ma'a kaşık	16
Su tası 1	14
Toplam	359+1355 (mücevher ücreti taraf-ı hüma- yun)=1664
Der-zimmet-i ka	
Sevai entari 2	8.100
Şali biniş	14.000
Yağlık ve havlu	13.800
Sandık	800
Sofra peşkir makrama	7.100
Bir parça bez	1.700
Ara toplam	45.500
Yüz yasdığı 10	3.000
Yüz ?	15.500
Evani nühasiye 50 parça	7.600

Toplam	71.600-1.000=70.600 bi hesab-ı kuruş 588 kuruş 40 akçe/resim -300=288 kuruş resm vermiş
Taksim k	450-(ka gayr-i m) 200=250 kuruş
Münadi yediyle tahsil olunacak	
Emir Halil	5.000
Hacı Yahya	81.700
Hacı Ali	15.600
Hacı Süleyman	22.040
Seyyid Mehmed Ağa	15.050
Nüvvab Molla Mehmed	1.800
Teberdar İsmail	10.000
Ara toplam	15.1190
Şişman Hacı Hasan	4.360
Odabaşı Ağa	400
Bedestani Hafız	2.400
Münadi	10.500
Ara toplam	168.850
Teberdar Hüseyin	3.850
Nüvvab Musa	600
Yorgancı Osman	3.800
Teberdar Halil	3.150
Bedestani Hacı Hasan	3.000
Ara toplam	183.250
Residattan	3.760
Kalan	187.010
Ha	56.650
Ka	71.600
Zevc	5.000
Toplam	220.260
Eksi	1.000
Kalan	219.260
Bi hesab-ı kuruş	2.660,5 kuruş
Nısf-ı ? 17	23,5

18. Yüzyıl Osmanlı Dünyasında “Saraylı Kadın Olmak”
Metrûkâtıyla Dört Saraylı Kadının Muhallefâtı

835

Defa altun 15	-
Der ? İstanbul 99	-
Toplam	27.988
-	1.355
-	309
Toplam	4.462
-	450
Kalan	4.012
Resm-i maaş adi	100
Kalan	3.912
Dellaliye	89
Kalan	3823
Hamala ve hizmetkar?	29
Kalan	3794
Hisse-i rikâb	1.897
Kalan	1.797

